

ขอเขียนและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

คุณลักษณะ สิทธิ หน้าที่และความรับผิดชอบของพลเมืองดี

พลเมือง หรือ ราษฎร หมายถึง "บุคคลซึ่งมีสัญชาติของประเทศใดประเทศหนึ่ง มีภาระหน้าที่คือ จงรักภักดีต่อประเทศนั้น ๆ และมีสิทธิ เสรีภาพ ในฐานะ เป็นผู้มีอำนาจอธิปไตย สามารถใช้อำนาจอธิปไตยในการปกครองประเทศ เช่น โดยวิธีการเลือกตั้ง ฯลฯ เป็นต้น"¹ การที่จะเป็นพลเมืองดีของชาตินั้น มีผู้ให้ทรรศนะไว้อย่างต่าง ๆ กันทั้งของต่างประเทศและของไทย ดังนี้

พลเมืองดีตามทรรศนะของต่างประเทศ

ฮิวส์ กล่าวถึงพลเมืองดีอเมริกันว่า ต้องมีคุณสมบัติ ดังนี้

1. ต้องรู้เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของประเทศตน
2. ต้องใช้สิทธิต่าง ๆ โดยไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น
3. อาจมีสัญชาติโดยกำเนิดหรือเลือกสัญชาติได้โดยเสรี
4. มีความซื่อสัตย์ กล้าหาญ สุภาพเรียบร้อย มีโยนิยามดี
5. รู้ว่าตนมีสิทธิตามกฎบัตรแห่งสิทธิ ตามรัฐธรรมนูญแห่งชาติและรัฐ และของรัฐ

กฎหมาย

6. มีส่วนร่วมในการประกันเสรีภาพ ความปลอดภัย และทรัพย์สินส่วนตัว
7. มีความรู้สึกรับผิดชอบชั่วดี
8. มีสิทธิและหน้าที่ที่จะต้องจงรักภักดีต่อประเทศของตนทั้งในยามสงครามและยามสงบ

¹จรรยา สุภาพ, ศัพท์วิชาการทางรัฐศาสตร์, (พระนคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2512),

ร่วมมือกับพลเมืองอื่น ๆ ในการทำงานในสิ่งที่ที่ขอให้อำนาจสำเร็จและมีความรักชาติ²

รัฐเวสต์ กล่าวถึงการ เป็นพลเมืองที่ สรุปลงไว้ การ เป็นพลเมืองนั้น เริ่มตั้งแต่ อยู่ในบ้านหรือครอบครัว ต้องมีสิ่งสำคัญ 3 ประการ คือ มีความซื่อสัตย์ กลาหาญ และมีสำนึกสำนึก³ และการ เป็นพลเมืองคืออเมริกัน จะต้อง

1. เป็นชาวอเมริกัน
2. มีความรักชาติ
3. คิดถึงหน้าที่ของตนมากกว่าสิทธิ
4. ต้องเรียนรู้เกี่ยวกับเพื่อนร่วมชาติ และเรียนรู้วิธีการที่จะทำงานร่วมกับเขา⁴

แมสเซียลอส กล่าวว่า พลเมืองที่จะต้องมีความรู้ เป็นมิตรกับคนทั่วไป ร่วมมือกันทำงาน ตามปกติ เขาต้องมีทัศนคติและนิสัยอันเป็นที่พึงปรารถนาของสังคม⁵

เพชและบราวน์ กล่าวถึง เรื่องพลเมืองที่ สรุปลงไว้ ผู้ที่จะ เป็นพลเมืองที่ใดนั้น จะต้องมีคุณสมบัติดังนี้

1. เป็นผู้มีสุขภาพที่แข็งแรงและจิตใจ
2. มีความรู้
3. มีความประพฤติดี กล่าวคือ ต้องซื่อสัตย์สุจริต มีเมตตา กรุณา เชื่อถือได้ เสียสละ เห็นอกเห็นใจผู้อื่น ควบคุมตัวเองได้ ไว้วางใจได้ มีความจงรักภักดีต่อชาติ และรักความสะอาด

²Ray Osgood Hughes, Building Citizenship, (rev. ed. by C.H.W. Pullen; Boston: Allyn and Bacon, 1959), p. 21.

³Theodore Roosevelt, The Free Citizen, (edited by Herman Hagedorn; New York: The Macmillan Company, 1956), p. 40-45.

⁴Ibid., p. 59-66.

⁵Byron G. Massialas, "Citizenship and Political Socialization," Encyclopedia of Educational Research, (edited by Robert L. Ebel, 4th ed.; New York: MacMillan, 1969), p. 124.

4. ต้องใช้สิทธิในการออกเสียง เลือกตั้ง หรือออกเสียงประชามติอย่างฉลาด ใช้
ความคิด

5. ต้องยอมรับความรับผิดชอบสาธารณะ⁶

โรงเรียนพลินท์ มีเอกสารที่กล่าวถึงลักษณะของพลเมืองดี สรุปได้ 8 ประการ คือ
พลเมืองดีจะต้อง

1. มีความรู้และภาคภูมิใจในมรดกของชาติ
2. มีความเข้าใจในกระบวนการประชาธิปไตย
3. มีประสบการณ์ในการนับถือศาสนา
4. เห็นคุณค่าของแต่ละบุคคล
5. เห็นคุณค่าในการมีโอกาสดูแลซึ่งกันและกัน
6. มีความซื่อสัตย์ในชาติของตน
7. มีความเข้าใจในองค์การต่าง ๆ ของโลก
8. มีความต้องการสงวนรักษาทรัพยากรมนุษย์และทรัพยากรธรรมชาติ⁷

004611

เซอร์วูด กล่าวถึงลักษณะของพลเมืองดี สรุปได้ว่า การเป็นพลเมืองดีนั้น จะต้อง
เป็นสมาชิกที่ดีตั้งแต่ในครอบครัว กล่าวคือ ต้องมีความเคารพนับถือและเชื่อฟังกันและกัน
มีความเมตตากรุณาและมีความสุข ต้องทำงานในส่วนที่เป็นหน้าที่ของตน ไม่ฉลัดวันประกันพรุ่ง
และต้องเป็นที่พึ่งพาอาศัยของผู้อื่นได้⁸ ต้องเป็นสมาชิกที่ดีในโรงเรียน คือ ต้องมีความตั้งใจ—

⁶Emil F. Faith, and Richard C. Brown, Our Civic Life and Progress, (Chicago: Mentzer, Bush & Company, 1951), p. 474-84.

⁷Flint Public School, Developing Effective Citizenship, ("Junior High School Curriculum Studies," Report No. 11-J, September, 1954), p. 1-6. (Mimeographed).

⁸Henry Noble Sherwood, Citizenship, (Indianapolis: Bobbs-Merrill, 1947), pp. 24-28.

เรียนสม่ำเสมอ มีความซื่อสัตย์ ยอมรับนับถือในสิทธิของผู้อื่น ต้องเชื่อฟังผู้มีอำนาจ (Authority) ต้องมีความรับผิดชอบในทรัพย์สินของโรงเรียน และต้องรวมในกิจกรรมนอกห้องเรียน⁹ นอกจากนี้ต้อง เป็นพลเมืองดีในชุมชน กล่าวคือ ต้องรู้จักใช้สิทธิออกเสียงอย่างระมัดระวัง ต้องเชื่อฟังกฎหมาย ต้องคิดถึงชุมชนมากกว่าตนเอง ต้องยอมรับนับถือในความคิดเห็นของชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ และต้องทำตนให้เป็นประโยชน์มากที่สุด¹⁰

บลูจ และแมคเคลอร์ กล่าวถึงลักษณะของพลเมืองดี สรุปได้ว่า พลเมืองดีจะต้อง

1. มีสุขภาพเหมาะสม กล่าวคือ ต้องมีสุขนิสัยดีในคาบ การรับประทานอาหาร การพักผ่อนหลับนอน ออกกำลังกาย รปร่างท่าทาง ความสะอาด และสันตนาการ
 2. มีสติปัญญาเหมาะสม ต้องใ้รับการศึกษาอบรม
 3. มีสุขภาพจิตเหมาะสม
 4. มีประสิทธิภาพในการประกอบอาชีพและ เศรษฐกิจ คือต้องรับผิดชอบในการประกอบอาชีพ เลือกรอาชีพ ใช้จ่ายอย่างประหยัดและระมัดระวัง รู้จักสงวนทรัพยากรธรรมชาติและการออมทรัพย์
 5. มีประสิทธิภาพในหน้าที่พลเมือง กล่าวคือ ต้องใช้ความสามารถพิเศษของตน เชื่อฟังกฎหมาย ช่วยเหลือรัฐบาล การออกเสียงเลือกตั้ง การ เป็นพยานในศาล การ เสียภาษี ควบความเต็มใจ และรักษาสถานที่สาธารณะ นอกจากนี้ พลเมืองดีต้องมีบุคลิกภาพที่พึงปรารถนา คือ ต้องยอมเปลี่ยนแปลงในบางสิ่งบางอย่างได้ กล่าวหาญ รักอิสระ กระตือรือร้น มีความเป็นมิตร ซื่อสัตย์ ทำงานไม่คั่งค้าง มีความคิดริเริ่ม มีการตัดสินใจดี ทำงานยาก ๆ ได้ ควบคุมตัวเองได้ ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ ยอมรับในความสามารถของผู้อื่น และไม่เห็นแก่ตัว¹¹
- นอกจากนี้ เพรสตัน กล่าวถึงทัศนคติของการ เป็นพลเมืองดีว่า

⁹Ibid., pp. 63-69.

¹⁰Ibid., pp. 86-92.

¹¹G.L. Blough, and C.H. McClure, Fundamental of Citizenship, (Chicago:Laidlaw Brothers, 1948), pp. 13-65.

1. ต้องปลูกฝังความเคารพนับถือต่อชีวิตของคนและผู้อื่น
2. ต้องป้องกันและนับถือบุคลิกภาพและทรัพย์สินของผู้อื่น
3. มีความประพฤติที่สำคัญกว่าสถานะทางสังคม เศรษฐกิจ อาชีพ ศาสนา เชื้อชาติ
4. คิดถึงส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว
5. ในสังคมประชาธิปไตย ต้องยอมรับสิทธิทั้งของตนเองและผู้อื่น
6. มีความรักและจงรักภักดีต่อประเทศชาติ
7. มีความซื่อสัตย์ ตั้งใจทำความดี ใช้สิทธิเสรีภาพของตนในขอบเขต และมีใจกว้าง
8. มีความระมัดระวัง ไม่สะเพร่า¹²

สิ่งสำคัญในการ เป็นพลเมืองคือนั้น นอกจากมีคุณสมบัติดังกล่าวแล้ว พลเมืองที่จำเป็น ต้องรู้จักหน้าที่และมีความรับผิดชอบ แมคคอบเลย์ กล่าววว่า ความรับผิดชอบเกี่ยวกับความตั้งใจ ในการยอมรับผลที่จะ เกิดจากการกระทำของตนเอง มีค่าควรแก่การ เชื่อถือ และมีความรู้สึกวว่า ตนเองมีพันธะ รับผิดชอบต่อกลุ่มที่ตนอยู่ ความรับผิดชอบนี้ เป็นที่ศรัทธามากกว่าความรู้ ทักษะ และ ความถนัด¹³

อีวส์ กล่าวถึงหน้าที่พลเมือง สรุปได้ ดังนี้ คือ พลเมืองที่จะต้อง

1. เชื้อพึงกฎหมาย
2. ช่วยเหลือรัฐบาลและเพื่อนร่วมชาติ
3. รับผิดชอบในการ เสียภาษีอากร
4. ไม่ละ เม็ดต่ออำนาจศาล
5. ต้องช่วยเหลือผู้รักษากฎหมาย เพื่อให้กฎหมายมีอำนาจใช้บังคับ
6. ต้องใช้สิทธิในการออกเสียง เลือกตั้ง เพื่อให้ได้รัฐบาลที่ดีในการปกครองประเทศ
7. ต้องมีความสัมพันธ์กับรัฐบาล อย่างน้อย 3 ประการ คือ

¹²Ralph Preston, Teaching Social Studies in the Elementary School, (3d ed.; New York: Holt, Rinehart and Winston, 1968), pp. 24-25.

¹³J.D. McAulay, "Social Responsibility: A Modern Needs of the Social Studies," Social Studies, 58 (March, 1967), 120.

ก. ต้องฝึกฝนตนเองในการมีส่วนร่วมออกกฎหมายบังคับขององค์การ สมาคมที่ตน เป็นสมาชิก และต้อง เชื่อฟังกฎหมายบังคับนั้น ๆ

ข. ต้องทำงานของตนอย่างดีที่สุด ซื่อสัตย์ในการ ประกอบอาชีพ และต่อบุคคลที่ เกี่ยวข้องกับตน

ค. พยายามใช้ความสามารถ ความฉลาดของตนอย่างดีที่สุด

8. ในยามสงคราม ต้องสมัคร เป็นทหาร เพื่อป้องกันประเทศ¹⁴

นอกจากนี้ พลเมืองแต่ละคนควรมีความรับผิดชอบในการทำความเข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง ในสิทธิหน้าที่ของตน และการใช้สิทธิเหล่านั้น ต้อง เรียนรู้เกี่ยวกับโลกและสิ่งที่น่าสนใจที่เกิดขึ้น ในโลก ต้องใช้ความฉลาดและพลังความสามารถของตนอย่างถูกต้อง ต้องมีความซื่อสัตย์ต่อ ผู้มีอำนาจ ซึ่งมีสิทธิอยู่เหนือตน และต้องสนับสนุนในสิทธิเหล่านั้น¹⁵

แอลเลน และฮักสัน กล่าวถึงหน้าที่ของประชาชนอังกฤษว่ามีหน้าที่ 4 ประการ สรุป ไคดังนี้

1. ต้องสังเกตและ เรียนรู้กฎหมายเกี่ยวกับสิทธิ หน้าที่ต่าง ๆ
2. ต้องช่วยกันป้องกันประเทศ
3. ต้องสนใจเกี่ยวกับการใช้จ่ายงบประมาณของประเทศ ทั้งกิจการภายในประเทศ และต่างประเทศ ตลอดจนการใช้จ่ายในครอบครัวของตนเอง
4. ใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง¹⁶

¹⁴Hughes, op. cit., pp. 14-16.

¹⁵Ibid., pp. 599-600.

¹⁶Arthur B. Allen, and O.R.S. Hudson, Citizenship, (London: Allman & Son, 1948), pp. 79-82.

หม่อมเจ้ารัชสีพัฒนา รัชสี กล่าวถึงหน้าที่พลเมืองดีของอังกฤษ สรุปได้ 4 ประการ เช่นเดียวกัน คือ

1. ต้องช่วยกันป้องกันอาชญากรรม เมื่อมีผู้ละเมิดกฎหมายต้องช่วยกันจับกุมตัวมาสู่ความยุติธรรม
2. ช่วยกันรักษาความสงบเรียบร้อยของชุมชนและการ เป็นพยานในศาล
3. เป็นทหารช่วยป้องกันประเทศ
4. เสียภาษีอากรให้ภาครัฐ¹⁷

พอסתัน กล่าวถึงหน้าที่พลเมืองดีในชุมชนว่ามี 5 ประการ คือ

1. ต้องวิเคราะห์การดำเนินชีวิตของตนเองในท้องถิ่นและทำความเข้าใจชุมชน
2. ต้องเข้าใจเพื่อนมนุษย์อื่น ๆ และพยายามพัฒนาจิตใจให้มีความรู้สึก เป็นพี่น้องกัน มีความอดทนในการดำรงชีวิตในชุมชน
3. พยายามศึกษาปัญหาของท้องถิ่นว่ามีอะไรบ้าง เหตุใดจึงเกิดปัญหานั้น ๆ ขึ้น
4. รวบรวมข้อมูล ข้อเท็จจริง เพื่อหาทางแก้ไขปัญหาเหล่านั้น
5. ลงมือปฏิบัติการในการช่วยกันพัฒนาชุมชน สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และพยายามใช้ความฉลาดของทุกคนให้เป็นประโยชน์¹⁸

ในคำความรับผิดชอบนั้น กูด กล่าวว่า ความรับผิดชอบในหน้าที่พลเมืองนี้ ต้องรับผิดชอบต่อชุมชน มีค่านิยมทางสังคมที่ตนสนใจ เข้าใจสังคม มีการตัดสินใจอย่างใช้วิจารณญาณ กล่าวหาญ คัดสินสังคมได้ถูกต้อง และมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสังคม¹⁹

¹⁷ หม่อมเจ้ารัชสีพัฒนา รัชสี, ประชาธิปไตยที่แท้จริง, (พระนคร: แพร่พิทยา, 2507), หน้า 175.

¹⁸ Richard Wavely Poston, Democracy is You: A Guide to Citizen Action, (New York: Harper & Brothers, 1953), pp. 16-17.

¹⁹ Carter V. Good, Dictionary of Education, (New York: McGraw-Hill Book Company, 1959), p. 44.

ฮาเวนส์ กล่าวถึงความรับผิดชอบของพลเมืองที่ว่า พลเมืองที่จะต้อง

1. เชื้อพึงกฎหมาย
2. ต้องเสียภาษีอากร
3. ต้องมีส่วนร่วมทางการเมือง
4. ขอมรับความรับผิดชอบในผลหรือการกระทำของรัฐบาล
5. ต้องมีความกระตือรือร้น
6. ต้องเป็นทหาร
7. ต้องคิดถึงเรื่องการปกครองในรูปของ "เรา" ถูกปกครอง และ "คณะเขา"

เป็นผู้ปกครอง²⁰

นอกจากนี้ ดักลาส กล่าวว่า การเป็นพลเมืองก็จำเป็นต้องมีทักษะ 6 ประการ คือ

1. การอภิปรายเกี่ยวกับเหตุการณ์บ้านเมือง
2. เขียนและพูดคุยกับข้าราชการ งามปัญหา และแสดงความคิดเห็น
3. เป็นสมาชิกขององค์การหรือ สมาคมที่เกี่ยวข้องกับบ้านเมือง
4. มีส่วนร่วมในพรรคการเมืองหรือเป็นผู้สมัครรับเลือกตั้ง
5. ทำงานเพื่อการเลือกตั้ง
6. ใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง²¹

ส่วนทักษะอื่น ๆ ที่พลเมืองจำเป็นต้องมี ได้แก่ การทำงานเป็นหมู่คณะ การเชื่อฟังกฎหมายหรือแม่ตักติกาในการ เล่นกีฬา การรวมกลุ่มเป็นสมาคมหรือองค์การ การเป็นผู้นำ การทำงานในส่วนที่ตนรับผิดชอบ การรู้แพ้ รู้ชนะ รู้ภัย เป็นต้น²¹

²⁰Murry Clark Havens, "Citizenship," Encyclopedia Americana, vol. 6, (1968), pp. 3742-43.

²¹Paul Douglas, and Alice McMahon, How to be an Active Citizen, (Gainesville, Florida: University of Florida Press, 1958), p.3.

²²Sherwood; op. cit., pp. 15-20.

จะเห็นได้ว่า จากที่กล่าวมานี้ พลเมืองดีในทรรศนะของต่างประเทศนั้น การที่จะเป็นพลเมืองดีของชาติใด ต้องมีสัญชาติของประเทศนั้น รู้เรื่องการปกครองประเทศ มีความจงรักภักดีต่อประเทศ มีความรู้สึกนึกชอบชั่วดี รักชาติ รู้จักและใช้สิทธิต่าง ๆ รู้หน้าที่ต่าง ๆ และมีความรับผิดชอบ เคารพเชื่อฟัง และปฏิบัติตามกฎหมาย ทั้งยังต้องมีความประพฤติที่ ได้รับการศึกษา เข้าใจในกระบวนการประชาธิปไตย เห็นคุณค่าของคนอื่น มีสุขภาพที่ทั้งร่างกายและจิตใจ ประกอบอาชีพสุจริต รู้แพ้ รู้ชนะ รู้ภัย รู้จักการแก้ปัญหาด้วยปัญญา มีความกระตือรือร้น หรือตื่นตัวอยู่เสมอเหล่านี้ เป็นต้น ทั้งนี้การเป็นพลเมืองดีนั้น เริ่มตั้งแต่การอยู่ในครอบครัว ในชุมชนชน ตลอดจนในฐานะเป็นพลเมืองของชาติ

พลเมืองดีตามทรรศนะของคนไทย

ตามแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2503 กล่าวถึงลักษณะของพลเมืองดีว่า คือผู้ "มีศีลธรรมและวัฒนธรรม มีระเบียบวินัย มีความรับผิดชอบ มีสุขภาพสมบูรณ์ มีจิตใจเป็นประชาธิปไตย มีความรู้ความสามารถที่จะประกอบอาชีพ และทำคุณประโยชน์แก่ประเทศชาติ"²³

หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา ให้ความหมายของพลเมืองดีว่า พลเมืองดี หมายถึง "ผู้ที่สามารถนำตนเองได้ มีเหตุผลและวิจารณ์ญาณ รู้จักเลือกเฟ้นสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อตนและบ้านเมือง ตื่นตัวต่อปัญหาสังคม และร่วมมือดำเนินการ เพื่อแก้ปัญหาเหล่านั้น ๆ ให้ลุล่วงไป พลเมืองในระบบประชาธิปไตยไม่พึงวางเฉยในเหตุการณ์ต่าง ๆ"²⁴

สนธิ เกษะศิริ กล่าวถึงความหมายของ "พลเมืองดี" ว่า

²³กระทรวงศึกษาธิการ, แผนการศึกษาแห่งชาติ, ("เอกสารการศึกษา" ฉบับที่ 6: กองเผยแพร่การศึกษา, กระทรวงศึกษาธิการ, 2504), หน้า 3

²⁴หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา, คู่มือนิเทศการศึกษาวิชาสังคมศึกษา, (2511), หน้า 4.

...ที่เรียกว่า "พลเมืองดี" นั้น คือคนที่ได้รับการยกย่อง โดยพิจารณาถึง คุณธรรมมากกว่า คุณวุฒิและฐานะ การที่ใครจะยกย่องวาทใคร เป็นพลเมืองดีนั้น มักพิจารณากันถึงความประพฤติ คือ เป็นผู้ประพฤติดีประพฤติชอบ และบำเพ็ญตน เป็นประโยชน์แก่ชาติบ้านเมือง โดยไม่คำนึงถึงความร่ำรวยและฐานะการเงินมากนัก ถ้าจะกล่าวโดยสรุปตามนัยพุทธบัญญัติ ก็น่าจะสรุปได้ว่า พลเมืองดีนั้น คือผู้ทำดี ละเว้นความชั่ว²⁵

กล่าวคือ การทำความดี อาจทำได้หลายประการ เช่น รู้จักปฏิบัติหน้าที่ของตนให้ดี รู้จักใช้สิทธิของตนโดยสุจริต รู้จักบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่ชาติบ้านเมืองและเพื่อนร่วมชาติ ส่วนการละเว้นความชั่ว หมายถึง ไม่ทำการต่าง ๆ อันผิดศีลธรรม ผิดกฎหมาย ผิดธรรมเนียม ประเพณี หรือหมกมุ่นอยู่ในอบายมุขทาง เสื่อมเสียอื่น ๆ การบำเพ็ญประโยชน์ เพื่อหมู่คณะและ ประเทศชาติ นั้น ปฏิบัติได้ดังนี้ คือ

1. ทำหน้าที่ของตนโดยเต็มความสามารถ เพื่อเพิ่มพูน เศรษฐกิจของครอบครัวและ ประเทศชาติ

2. สามัคคีกันในทุกคณะ มีการพบปะหรือ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน รู้จักเสียสละ

3. บำเพ็ญตน เป็นพลเมืองดี เชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งและคำแนะนำของรัฐบาล

4. ช่วยกันรักษาสาธารณสมบัติของแผ่นดิน

5. ช่วยเอาใจใส่เป็นธุระ เมื่อมีเหตุการณ์จำเป็นจะไม่ดูคายน เช่น เมื่อมีภัยเกิดขึ้น

แก่ประเทศชาติ ต้องช่วยกันปราบปราม

6. มีหลักธรรมประจำใจ คือ มีความซื่อสัตย์ สุจริตต่อกัน รู้จักฝึกฝนตนเองให้มีความ ก้าวหน้าอยู่เสมอ มีความอดทน เหนื่อยรายได้เพื่อบำรุงความสุขของ เพื่อนบ้านและ เพื่อนร่วมชาติ

7. เป็นผู้อยู่ใต้หลักการปกครอง 2 อย่าง คือ

ก. อยู่ภายในกฎหมาย ขนบธรรมเนียม ระเบียบประเพณีเหมือน ๆ กัน

ข. มีความคิดเห็นและเชื่อถือในลัทธิศาสนาเหมือน ๆ กัน ไม่นอกวิสัยนอกกรอบ²⁶

²⁵ สนิท เกษะศิริ, คำถาม-แนวตอบวิชาวัฒนธรรม, (พระนคร: คุรุสภา, 2507) หน้า 68-69.

²⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 70.

ขุนประจักษ์ กล่าวว่า คนที่แทน กองมี ธรรมเนียมประจำจิต กอบกิจไม่พลั้งระวางผล คิดถึงประโยชน์คนและผู้อื่น พุทธิสัตย์ ไม่ให้ร้ายป้ายสีผู้อื่น และมีความเคารพนอบ²⁷

ในเรื่องหน้าที่พลเมืองนั้น ชลอ วนะภุติ กล่าวว่า

... เรื่องหน้าที่พลเมืองนี้ เป็นปัญหาที่โต้แย้งกันอยู่มาก เพราะไม่มีการชี้ขาดไว้ที่ไหน เราเคยมีรัฐธรรมนูญกำหนดหน้าที่ของราษฎรบางประการไว้ แต่เพียงเท่านั้นจะถือไมไ่ควาสืบใ้คอื่นนอกจากที่รัฐธรรมนูญกำหนดแล้ว ไม่ใชหน้าที่ของราษฎร... หน้าที่พลเมืองจึงเป็นทำนองจรรยา มากกว่าขอผูกพัน แต่เป็นจรรยาที่ประชากรทั่วไปยึดถือปฏิบัติต่อประเทศของเขาคล้ายคลึงกัน...²⁸

นอกจากนี้ ชลอ วนะภุติ ยังกล่าวไว้อีกว่า "...หน้าที่พลเมือง หมายถึง หน้าที่พลเมืองที่ต่อรัฐหรือต่อชาติ มิได้หมายถึงหน้าที่อื่น ๆ เช่น คอครู คออาจารย์ คอบิคารมารคา คอผู้บังคับบัญชา หรือหน้าที่ระหว่างสามีภรรยา หน้าที่พลเมือง เป็นจรรยาที่ประชากรทั่วโลกยึดถือปฏิบัติต่อประเทศชาติของเขาคล้ายคลึงกัน"²⁹ หน้าที่พลเมืองตามความเห็นของชลอ วนะภุติ นั้น สรุปได้ดังนี้

1. พลเมืองที่จะต้องจงรักภักดีต่อชาติ
2. พลเมืองที่จะต้องศึกษาและเข้าใจกลไกของรัฐ
3. พลเมืองที่จะต้องเคารพคอกฎหมาย
4. พลเมืองที่จะต้องไม่เห็นแก่ตัว จะต้องมีความเป็นสาธารณะ (Public spirit) จะต้องยอมเสียสละส่วนตัวเพื่อส่วนรวม
5. พลเมืองที่จะต้องให้ความร่วมมือแก่ราชการ

²⁷ขุนประจักษ์, (นามแฝง), "คนที่แท้เป็นไหน," ประชาศึกษา, 7 (เมษายน, 2509), 515-16.

²⁸ชลอ วนะภุติ, คู่มือราษฎร, (พระนคร: โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น กรมมหาดไทย, 2512), หน้า 1, (กรมการปกครองพิมพ์แจกเป็นอนุสรณ์ในการทอดผ้ากฐิน ณ วัดโพธิ์ เณดลรักรักษ์ อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา 15 พฤศจิกายน 2512).

²⁹ชลอ วนะภุติ, ความรู้สำหรับประชาชน, ("เอกสารประกอบความรู้ในการอบรมกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน," ฉบับที่ 1; กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, 2507), หน้า 1.

6. พลเมืองก็ตองสู้เพื่อทุกสิ่งที่ถูกตองทุกวิถีทาง
7. พลเมืองก็ตองรู้หน้าที่และทำหน้าที่
8. พลเมืองก็ตองมีสามัคคีธรรม³⁰

จะเห็นได้ว่า หน้าที่พลเมืองตามความเห็นของ ชลอ วนะภูติ นั้นจำกัดเพียงหน้าที่ที่พึงมีต่อรัฐหรือชาติเท่านั้น มิได้รวมถึงหน้าที่อื่น ๆ เช่นหน้าที่ต่อบิดามารดา สามีกรรยา ครู อาจารย์ ฯลฯ แต่อย่างไรก็ตาม หน้าที่เหล่านี้ก็เป็นส่วนประกอบที่จะทำให้บุคคลเป็นพลเมืองดีในสังคมไทย ซึ่งมักยึดถือตามพุทธบัญญัติซึ่งปรากฏในเรื่องสังคาลสูตร หรือทิสทก³¹

การเป็นพลเมืองดีนั้น ต้องเริ่มตั้งแต่การปฏิบัติตนอย่างถูกต้องเหมาะสม หน่วยงานศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา กล่าวถึงหน้าที่ต่อตนเองไว้ 4 ประการ ดังนี้

1. ศึกษาเล่าเรียน เพื่อหาความรู้ อยู่เสมอ
2. ประกอบอาชีพโดยสุจริต
3. รู้จักรับผิดชอบและรู้จักหน้าที่ รู้จักขอบเขตของหน้าที่ซึ่งได้รับมอบหมายให้ทำว่ามีขอบเขตแค่ไหน
4. ทำความดีเพื่อตัวเราเองจะได้เป็นคนดี³²

นอกจากนี้ กรมการวัฒนธรรม ได้แนะนำพลเมืองดีให้ปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน ไว้ดังนี้

1. คั้นแต่เขาศรั ทำความสะอาดร่างกาย
2. พยายามทำอารมณ์ให้แจ่มใส
3. รับผิดชอบอย่างใคอย่างหนึ่งทันที อย่านิ่งจับเงาหงอย ทั้งนี้แล้วแต่ความจำเป็นที่จะทำงานใดก่อนหลัง อย่ายึดหรือริรือเป็นอันขาด
4. ทำงานให้ตรงตามเวลา และให้ใครดเต็มที่

³⁰เรื่องเดียวกัน, หน้า 3-8.

³¹โปรดดูรายละเอียดใน, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, นวโกวาท, (พิมพ์ครั้งที่ 62; พระนคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, 2503), หน้า 76-81.

³²หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา, เรื่องเดิม, หน้า 114-15.

5. กลับบ้านให้ตรงตามเวลา
6. ก่อนเขานอน ควรได้ไหวพระ สวดมนต์เป็นประจำ พยายามอย่าให้ขาด เพื่อทำใจให้บริสุทธิ์ก่อนเขานอน ทำให้นอนหลับสบาย³³

ในคานหน้าที่ตอครอบครัวนั้น สนิท เกษะศิริ กล่าวถึงหน้าที่ที่พลเมืองดีควรปฏิบัติ ตอครอบครัว สรุปได้ 5 ประการ ดังนี้

1. ต้องเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ในครอบครัวตามลำดับอาวุโส
2. ต้องรักษาชื่อเสียงของตนเองและวงศ์ตระกูล
3. ต้องประพฤติตนให้เป็นประโยชน์แก่ครอบครัวและวงศ์ตระกูล
4. ต้องช่วยกันรักษาทรัพย์สมบัติของครอบครัวหรือวงศ์ตระกูล
5. ต้องรักษาเกียรติของตนเอง ของครอบครัว และวงศ์ตระกูล³⁴

สนิท เกษะศิริ ยังได้กล่าวถึงหน้าที่พลเมืองดีที่ควรปฏิบัติต่อหมู่คณะ ซึ่งสรุปได้

5 ประการ ดังนี้

1. ต้องรู้จักเสียสละประโยชน์ส่วนตัว เพื่อประโยชน์ส่วนรวมของหมู่คณะ
2. ต้องบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่หมู่คณะ
3. ต้องปรับปรุงตัวเองให้สอดคล้องกับความนิยมของหมู่คณะ
4. ต้องช่วยกันรักษาชื่อเสียงของหมู่คณะ
5. ต้องรักษาความสามัคคีกลมเกลียวกันให้มั่นคงอยู่เสมอ³⁵

หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา กล่าวถึงหน้าที่ต่อเพื่อนบ้าน เพื่อนักเรียน

ดังนี้

1. เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือ เกื้อกูลแก่กัน ให้ปันสิ่งของที่ควรให้ปัน

³³กรมการวัฒนธรรม, แนวการศึกษาวัฒนธรรมภาคปฏิบัติ, (เอกสารวัฒนธรรม, ฉบับที่ 2; กรมการวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม, 2496), หน้า 79.

³⁴สนิท เกษะศิริ, เรื่องเดิม, หน้า 85-86.

³⁵เรื่องเดียวกัน, หน้า 86-87.

2. พักจากควยวจาสุภาพ ไพเราะ อ่อนหวาน
3. ทำตัวให้เป็นประโยชน์ต่อคนอื่น
4. วางตนให้เสมอตน เสมออุปถัมภ์
5. รักษาเพื่อนฝูงประมาทแล้ว (ช่วยป้องกันภัย)
6. รักษาทรัพย์สินของเพื่อน
7. เมื่อมีภัยเกิดขึ้น ให้เพื่อนพึ่งได้
8. ไม่ละทิ้งในยามวิบัติ
9. นับถือตลอดถึงพ่อแม่พี่น้องของเพื่อน³⁶

ในเวลาว่าง พลเมืองก็ควรใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ เช่น พักผ่อนให้หายเหนื่อย เล่นกีฬา หรือออกกำลังกาย อ่านหนังสือ เช่น หนังสือพิมพ์ข่าวรายวัน รายปักษ์ รายเดือน สารคดี วรรณคดี หรือกฎหมาย เป็นต้น นอกจากนี้ อาจฟังวิทยุกระจายเสียง เพื่อทราบข่าว ความเคลื่อนไหวของเหตุการณ์ต่าง ๆ ไปฟังการอบรม การปาฐกถา การแสดงพระธรรมเทศนา ไปในงานที่ใครรับเชิญ เพื่อประสานสามัคคีในหมู่ญาติมิตร³⁷ เป็นต้น

ในค่าน้ำที่ต่อชาตินั้น สนิท เกษะศิริ กล่าวว่า พลเมืองที่พึงปฏิบัติต่อชาติ ดังนี้

1. ต้องเคารพและปฏิบัติตามกฎหมายหรือคำสั่งของบ้านเมือง
2. ต้องกระทำตนให้เป็นประโยชน์แก่ชาติ
3. ต้องเคารพต่อประมุขของชาติ
4. ต้องทะนุบำรุงชาติ
5. ต้องพยายามอบรมตนให้เป็นคนเฉลียวฉลาดรอบรู้
6. ต้องพยายามทำกิจการงานในหน้าที่ของตนโดยเต็มความสามารถ
7. ต้องพยายามชี้แจงให้บุคคลในครอบครัวหรือหมู่คณะ ตลอดจนบุคคลทั่วไปเกิด-

ความรักชาติ

³⁶ หน่วยงานนิเทศน์ กรมสามัญศึกษา, เรื่องเดิม, หน้า 117-118.

³⁷ สนิท เกษะศิริ, เรื่องเดิม, หน้า 82-84.

8. เมื่อถึงคราวจำเป็น ต้องยอมสละ เลือดเนื้อและชีวิต เพื่อชาติไทยในอันที่จะรักษาความเป็นเอกราชของชาติให้คงอยู่³⁸

หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา ยังได้กล่าวถึงหน้าที่พลเมืองที่ดีที่มีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ไว้ดังนี้

หน้าที่ต่อประเทศชาติ

1. เคารพธงชาติซึ่ง เป็น เครื่องหมายแทนชาติ ยกย่องนับถือว่าเป็นของสูง ไม่เหยียบย่ำ ไม่นำไปใช้ในทางไม่สมควร
2. ช่วยป้องกันประเทศชาติโดยเป็นทหาร
3. ช่วยกันเสียภาษีอากร เพื่อให้รัฐมีเงินพอใช้จ่ายบำรุงประเทศ
4. ปฏิบัติตนตามพระราชกำหนดกฎหมาย เพื่อให้บ้านเมืองมีความสงบสุข
5. ช่วยกันรักษาสาธารณสมบัติของชาติ

.....
หน้าที่ต่อศาสนา ศาสนาพุทธ เป็นศาสนาประจำชาติเรา... ดังนั้น เราทุกคนจึงควรปฏิบัติต่อพระพุทธศาสนา ดังนี้

1. เคารพสักการะพระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ ตลอดจนปูชนียวัตถุและปูชนียสถาน
2. ตั้งตนเป็นพุทธมามกะที่ดี บำรุงการศาสนา เช่น ศักยาศร ทำบุญประกอบพิธีกรรมทางศาสนาตามโอกาส
3. ศึกษาเล่าเรียนคำสอนในทางศาสนา เพื่อรักษาวัฒนธรรมไว้มิให้เสื่อม
4. ปฏิบัติกามหตุกรรมทุกมกที่ใดเล่าเรียนมาแล้ว
5. ช่วยเผยแพร่แก่คนอื่นตามโอกาส

.....
หน้าที่ต่อพระมหากษัตริย์

1. ถวายความเคารพต่อพระองค์
2. ถวายความเคารพต่อสิ่งแทนพระองค์ เช่น พระบรมรูป เพลงสรรเสริญพระบารมี ญส้า เจริญราชการแทนพระองค์ ชงมหาราช
3. ไม่กระทำการอัน เป็นการ ละเมิดหรือหมิ่นพระบรมราชานุภาพ
4. จงรักภักดีต่อพระองค์และรัชทายาท
5. หากพบ เห็นบุคคลใดทำการหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ หรือคิดร้ายต่อพระองค์ ต้องแจ้งเจ้าหน้าที่จัดการตามกฎหมายบ้านเมือง³⁹

³⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 87-89.

³⁹ หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา, เรื่องเดิม, หน้า 119-21.

สนธิ เกษะศิริ กล่าวถึงหน้าที่พลเมืองที่พึงปฏิบัติต่อศาสนา พระมหากษัตริย์ และ
รัฐธรรมนูญ สรุปได้ดังนี้

หน้าที่ต่อศาสนา พลเมืองที่พึงปฏิบัติต่อพระศาสนาดังต่อไปนี้

1. ต้องเคารพเลื่อมใสพระพุทธรูปศาสนาควยน้ำใสใจจริง
2. แมจะนับถือพุทธศาสนาก็ตาม เราก็ต้องไม่ลบหลู่หมิ่นศาสนาอื่น
3. ต้องประพฤติตนตามหลักธรรมและปฏิบัติตามคำสั่งสอนแห่งศาสนา
4. ต้องประกอบพิธีกรรมทางศาสนาควยการบำเพ็ญกุศล เช่น ทำบุญ ตักบาตร หรือ

หาโอกาสฟังธรรมเทศนาตามสมควร

5. ต้องเคารพสักการะสถานที่หรือสิ่งซึ่งประภิชฐานวัตถุสำคัญของศาสนา
6. ต้องบริจาคทรัพย์หรือกำลังกายช่วยเหลือปฏิสังขรณ์สถานที่หรือสิ่งซึ่งประภิชฐาน

วัตถุสำคัญในทางศาสนาตามสติกำลังความสามารถโดยควรแก่ศักยภาพ⁴⁰

หน้าที่ต่อพระมหากษัตริย์

1. ต้องช่วยกันเชิดชูพระเกียรติยศพระเกียรติคุณของพระองค์ตามกำลังความสามารถ

เท่าที่จะกระทำได้

2. ช่วยกันถวายเป็นกุศลคุ้มครองปกป้องกันให้พระองค์ได้รับความปลอดภัย
3. ต้องไม่ยอมให้ใครลบหลู่หมิ่นพระบรมเชษานุภาพของพระองค์
4. ต้องเคารพสักการะและมีความจงรักภักดีต่อพระองค์ควยความบริสุทธิ์ใจ⁴¹

หน้าที่ต่อรัฐธรรมนูญ

1. ต้องช่วยกันรักษาและเทิดทูนรัฐธรรมนูญให้ดำรงไว้ ไม่ยอมให้ใครมาทำลายล้าง

รัฐธรรมนูญ หรือเปลี่ยนแปลงการปกครองจากรัฐธรรมนูญเป็นระบอบอื่นไป

2. ต้องปฏิบัติตนให้อยู่ในขอบเขตที่รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้
3. การใดที่รัฐธรรมนูญบัญญัติให้สิทธิพลเมืองมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศแล้ว

⁴⁰ สนธิ เกษะศิริ, เรื่องเดิม, หน้า 89-90.

⁴¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 90-91.

พลเมืองทุกคนควรจะต้องใช้สิทธินี้ให้เต็มที่

4. ในการใช้สิทธิเลือกตั้งผู้แทนราษฎรนั้น ควรพิจารณาโดยองแต่เสียก่อนว่า จะเลือกผู้สมัครคนใดเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมของประเทศชาติเป็นสำคัญ ไม่เห็นแก่อามิสสินจ้าง หรือเห็นแก่หน้าบุคคล กล่าวคือ ต้องใช้สิทธิเลือกตั้งด้วยความบริสุทธิ์ใจ⁴²

เสรี ไชยสุต กล่าวถึงหน้าที่ของประชาชนว่า มี 7 ประการ สรุปได้ดังนี้

1. ประชาชนต้องมีความรักชาติ
2. ประชาชนต้อง เคารพต่อกฎหมาย
3. ประชาชนต้องศึกษาหาความรู้
4. ประชาชนต้อง เป็นทหาร
5. ประชาชนต้อง เสียภาษีให้แก่ประเทศ
6. ประชาชนต้องทำงาน
7. ประชาชนต้อง ไปลงคะแนน เลือกตั้งผู้แทนของตน⁴³

ถ้าพิจารณาถึงหน้าที่พลเมืองตามบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญและพระราชบัญญัติต่าง ๆ ประชาชนหรือพลเมืองก็ มีหน้าที่ดังต่อไปนี้

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2511 มีบทบัญญัติเกี่ยวกับหน้าที่ของชนชาวไทย ในหมวด 4 ว่า

- มาตรา 45 บุคคลมีหน้าที่ป้องกันประเทศ
 มาตรา 46 บุคคลมีหน้าที่รับราชการทหารตามที่กฎหมายบัญญัติ
 มาตรา 47 บุคคลมีหน้าที่รักษาไว้ซึ่งการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญ

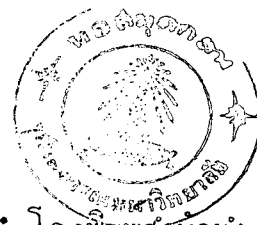
⁴² เรื่องเดียวกัน, หน้า 91-92.

⁴³ เสรี ไชยสุต, "สิทธิและหน้าที่ของประชาชน," วิทยานิพนธ์, วิทยาลัยการทัพบก กองทัพบก, 2509, หน้า 58-59. (อักษิ์าเนา)

- มาตรา 48 บุคคลมีหน้าที่เคารพคอกฎหมาย
 มาตรา 49 การใช้สิทธิเลือกตั้ง และสิทธิออกเสียงประชามติ บุคคลมีหน้าที่กระทำโดยสุจริต และมุ่งถึงประโยชน์ส่วนรวม
 มาตรา 50 บุคคลมีหน้าที่เสียภาษีอากรตามที่กฎหมายบัญญัติ
 มาตรา 51 บุคคลมีหน้าที่ช่วยเหลือราชการตามที่กฎหมายบัญญัติ
 มาตรา 52 บุคคลมีหน้าที่ศึกษาอบรมชั้นประถมศึกษาภายใน เจ็ดขวบและวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ⁴⁴

หน้าที่พลเมืองในทางปฏิบัติ นั้น มีพระราชบัญญัติต่าง ๆ กำหนดบทบัญญัติอื่นเกี่ยวกับหน้าที่ของคนไทยไว้ มีหน้าที่ที่สำคัญ สรุปได้ดังนี้

1. การเกิด ถ้ามีเด็กเกิดใหม่ในบ้านและมีชีวิตอยู่ เจาบ้านต้องแจ้งความต่อนายทะเบียนท้องที่ คือนายทะเบียนท้องที่ในเขตเทศบาล หรือนายทะเบียนตำบล (กำนัน) สำหรับนอกเขตเทศบาล ภายใน 15 วัน นับแต่วันเกิด และต้องแจ้งความขอตั้งชื่อภายใน 6 เดือน นับแต่วันเกิด กรณีที่เด็กเกิดแต่ไม่มีชีวิต ต้องแจ้งนายทะเบียนท้องที่ภายใน 24 ชั่วโมง
2. การตาย ถ้ามีคนตายในบ้าน เจาบ้านต้องแจ้งความต่อนายทะเบียนท้องที่ภายใน 24 ชั่วโมง นับแต่เวลาตาย ถ้าตายนอกบ้าน ผู้พบศพเป็นผู้แจ้งต่อนายทะเบียนท้องที่หรือพนักงานปกครอง หรือตำรวจท้องที่ ภายใน 24 ชั่วโมง นับแต่เวลาพบศพ
3. การย้ายที่อยู่ เจาบ้านทั้งที่มีคนย้ายเข้าและย้ายออก ต้องไปแจ้งการย้ายนั้นต่อนายทะเบียนท้องที่ ภายใน 15 วัน นับแต่วันย้ายออกหรือย้ายเข้า หรืออย่างช้าที่สุดไม่เกิน 30 วัน
4. ทะเบียนบ้าน ถ้าชำรุดต้องแจ้งความต่อนายทะเบียนท้องที่ เพื่อขอทำใหม่ ภายใน 15 วัน

⁴⁴รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, (พระนคร: โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, 2511), หน้า 22.

5. การศึกษา บัณฑิตมหาบัณฑิต ผู้ปกครอง กองส่งบุตรหลานของตนเข้าโรงเรียนเมื่ออายุย่างเข้าปีที่แปดเป็นอย่างช้า ตามการศึกษาภาคบังคับ

6. การรับราชการทหาร ชายไทยที่อายุย่างเข้าปีที่ 18 ต้องไปลงบัญชีทหารกองเกิน ณ ที่ทำการสี่สี่อำเภอซึ่งเป็นภูมิลำเนาของบิดามารดาหรือผู้อุปการะ ภายในเดือนพฤศจิกายน ปีนั้น ๆ และเข้ารับการตรวจเลือกเป็นทหาร เมื่ออายุย่างเข้า 21 ปี ตามที่กำหนดในหมายเรียกของอำเภอ

7. การเลือกตั้ง บุคคลใดมีอายุครบ 20 ปีบริบูรณ์ และมีคุณสมบัติของผู้เลือกตั้ง ควรไปใช้สิทธิของตนเมื่อมีการเลือกตั้ง

8. การสมรสและการหย่า หญิงชายที่แต่งงานหลังวันที่ 1 ตุลาคม พุทธศักราช 2478 จะเป็นสามีภรรยาโดยถูกต้องตามกฎหมายได้ ต้องจดทะเบียนสมรส ณ ที่ว่าการอำเภอ หรืออาจเชิญนายทะเบียน (นายอำเภอ) ไปจดทะเบียนสมรสให้นอกที่ว่าการอำเภอก็ได้ แต่ต้องเสียค่าธรรมเนียมพิเศษตามที่กฎหมายกำหนด และสามีภรรยาคู่ใดประสงค์จะเพิกถอนการสมรสหรือหย่า ต้องจดทะเบียนการหย่า ณ ที่ว่าการอำเภอ เช่นเดียวกัน

9. การเสียภาษีอากร บุคคลต้องเสียภาษีอากรให้แก่รัฐ เพื่อนำไปทะนุบำรุงประเทศ ป้องกันประเทศ และจัดบริการสนองความต้องการของประชาชนส่วนรวม เช่น ภาษีเงินได้ ภาษีการค้า ภาษีมรดก ภาษีม่ายห้องที่ อาคารสันทนาการ อาคารมหรสพ ฯลฯ ตามทรัพย์สิน รายได้ กิจกรรม หรือการรับบริการต่าง ๆ จากรัฐ ตามที่กฎหมายกำหนด⁴⁵

10. การทำบัตรประจำตัวประชาชน บุคคลผู้มีสัญชาติไทย อายุระหว่าง 17 ปีบริบูรณ์ขึ้นไปจนถึง 70 ปีบริบูรณ์ ต้องทำบัตรประจำตัวประชาชน ณ ที่ว่าการอำเภอภูมิลำเนา ภายใน 60 วัน นับตั้งแต่วันอายุครบ 17 ปีบริบูรณ์ บัตรประจำตัวประชาชนทำครั้งหนึ่งใช้ได้ 6 ปี⁴⁶

⁴⁵สรุปจาก กระทรวงมหาดไทย, กองบรรณาธิการวารสารกำนันผู้ใหญ่ยาม, (ผู้รวบรวม), หน้าที่ตามกฎหมายของประชาชน, (2500), 70 หน้า

⁴⁶แผนกกฎหมาย, "พระราชบัญญัติบัตรประจำตัวประชาชน พ.ศ. 2505," ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 79 ตอนที่ 115 ฉบับพิเศษ, (31 ธันวาคม, 2505), หน้า 22-28.

11. การแจ้งความโรคติดต่ออันตราย ถ้าบุคคลใดเป็นโรคติดต่ออันตราย คือ ไข้ทรพิษ ไข้กาฬนกนางแอ่น ไข้เหลือง ไข้รากสาคใหญ่ ไข้รีแลปซิง กาฬโรค อหิวาตกโรค ไข้สันหลัง- อักเสบ และไข้เลือดออก เจ็บานหรือผู้ใกล้ชิดต้องแจ้งความกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ ณสถานี่ตำรวจ นครบาลที่ใกล้ที่สุด หรือเจ้าหน้าที่แผนกโรคติดต่อ หรือกำนัน หรือนายอำเภอท้องที่ แล้วแต่กรณี ภายใน 24 ชั่วโมง นับแต่เริ่มป่วย⁴⁷

นอกจากนี้ กฎหมายยังกำหนดหน้าที่อื่น ๆ และรายละเอียดในการปฏิบัติไว้อีกมาก จำเป็นที่คนไทยควรศึกษาหาความรู้ เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติได้ถูกต้อง มิฉะนั้นอาจ ต้องโทษ ปรับ หรือจำคุก หรือทั้งปรับทั้งจำ หรืออื่น ๆ ตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายนั้น ๆ และในบางเรื่องกฎหมายมิได้กำหนดไว้แน่นอน แต่เป็นหน้าที่ที่พลเมืองดีจะพึงกระทำ เช่น การแจ้งเหตุร้าย การช่วยเหลือและร่วมมือกับทางราชการ เมื่อได้รับการขอร้อง เป็นต้น

ในก้านสิทธิและ เสรีภาพของชนชาวไทยนั้น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2511 มีบทบัญญัติในหมวด 3 มาตรา 24 ถึง 44 สรุปได้ดังนี้

1. บุคคลอยู่ในความคุ้มครองแห่งรัฐธรรมนูญเสมอกัน ไม่ว่าเหล่ากำเนิดหรือศาสนาใด และ เสมอกันในกฎหมายโดยไม่มีเอกสิทธิใด ๆ อันเกิดจากฐานันดรศักดิ์โดยกำเนิด โดยแต่งตั้ง หรืออื่น ๆ

2. บุคคลมีสิทธิในการขอประกันผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา บุคคลผู้ถูกคุมขังหรือ ถูกจำคุก ย่อมมีสิทธิที่จะได้รับการ เยี่ยมตามสมควร การ เกณฑ์แรงงานจะกระทำได้อีกแต่โดย อาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ในการคุมขังตัวบุคคล ผู้ถูกคุมขัง อัยการ หรือผู้อื่น มีสิทธิร้องขอต่อศาลท้องที่ซึ่งมีอำนาจพิจารณาว่า การคุมขัง เป็นการมิชอบด้วยกฎหมาย

3. สิทธิของบุคคลในทรัพย์สินย่อมได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย

4. บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอภาคในการใช้สื่อสารที่จัดไว้เป็นบริการสาธารณะ

5. บุคคลย่อมได้รับความคุ้มครองสิทธิในครอบครัว

ด้านเสรีภาพ บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในเรื่องต่าง ๆ ต่อไปนี้

⁴⁷ชวน ธนากร ชำสุวัณน์, กฎหมายประจำครอบครัว, (พระนคร: แพรวพิตยา, 2508).

1. เสรีภาพในการถือศาสนา
2. เสรีภาพในร่างกาย
3. เสรีภาพในเคหสถาน
4. เสรีภาพในการพูด การเขียน การพิมพ์และการโฆษณา
5. เสรีภาพในการศึกษาอบรม
6. เสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบและปราศจากอาวุธ
7. เสรีภาพในการรวมกันเป็นสมาคม เมื่อมีวัตถุประสงค์ไม่เป็นการฝ่าฝืนกฎหมาย
8. เสรีภาพในการรวมกันเป็นพรรคการเมือง เพื่อกำเนินกิจการทางการเมือง โดยวิธีทางประชาธิปไตย และไม่ขัดต่อระบอบการปกครองตามรัฐธรรมนูญนี้
9. เสรีภาพในการสื่อสารถึงกันโดยทางไปรษณีย์ หรือทางอื่นที่ชอบด้วยกฎหมาย
10. เสรีภาพในการเลือกถิ่นที่อยู่ภายในราชอาณาจักร และในการประกอบอาชีพ บุคคลไม่ว่าจะเป็นทหาร ตำรวจ ข้าราชการ หรือประชาชนพลเมืองย่อมมีสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญเท่าเทียมกัน สิทธิและเสรีภาพเหล่านี้ย่อมมีขอบเขตจำกัดตามที่กฎหมายบัญญัติ และบุคคลจะใช้สิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญนี้ให้เป็นปฏิปักษ์ต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และรัฐธรรมนูญไม่ได้⁴⁸

จะเห็นได้ว่า ลักษณะของความเป็นพลเมืองคือตามธรรมชาติของคนไทยนั้นไม่ต่างจากของต่างประเทศนัก ที่ต่างกันอยู่เห็นได้ชัดเจนนั่นคือ คนไทยยึดถือค่านิยมหรือคำสอนในพุทธศาสนา มาเป็นคุณสมบัติของพลเมืองที่ควรมี เช่น หน้าที่ของตนเอง คอครอบครัว คอเพื่อนบ้าน เป็นต้น ทั้งนี้ เพราะคนไทยส่วนมากหรือร้อยละ 93.6 นับถือศาสนาพุทธ⁴⁹ แต่ชดอ วนะฤทธิ แง้วว่า หน้าที่เหล่านี้มีใช้ที่พลเมือง หน้าที่พลเมืองควร เป็นหน้าที่เกี่ยวกับรัฐหรือประเทศ อยางไรก็ตาม สังคมไทยยังยอมรับว่าสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่จำเป็นและเป็นคุณสมบัติที่พลเมืองที่จะพึงมี นอกจากนี้ก็มีผูกมัดถึงหน้าที่พลเมืองคือรัฐหรือประเทศชาติ คอศาสนา คอพระมหากษัตริย์ และ

⁴⁸รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, (2511), หน้า 14-21.

⁴⁹สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, ประเทศไทย พ.ศ. 2509, (2509), หน้า 496.

ต่อรัฐธรรมนูญ หน้าที่ที่ถือว่าสำคัญและจำเป็นที่สุดในเรื่องเหล่านี้ คือ หน้าที่ที่จะคง เคารพคอกฎหมายและปฏิบัติตามหน้าที่ที่กฎหมายบัญญัติ เช่น เกี่ยวกับการป้องกันประเทศ การเสียภาษีอากร การใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง การแจ้งความเกี่ยวกับการเกิด การตาย การย้ายที่อยู่ การทำบัตรประจำตัวประชาชน การจดทะเบียนสมรส การได้รับการศึกษาตามการศึกษาภาคบังคับ ฯลฯ เหล่านี้ เป็นกัน

ประชาธิปไตย

ประชาธิปไตยกับการปกครอง

จรรยา สุภาพ กล่าวว่า "ระบอบประชาธิปไตย เป็นระบอบการปกครองที่ประชาชนทั้งหลายเป็นผู้นำ และเป็นผู้ควบคุมรัฐบาล ไม่ใช่รัฐบาลเป็นผู้นำและเป็นผู้ควบคุมประชาชน ปราชญ์กรีก อริสโตเติล ไทกลาวว่า ประชาธิปไตย เป็นเสมือนแพในมหาสมุทร คอยรับทางลมว่าจะพัดไปทางไหน"⁵⁰

เมโย อังคักกล่าวของ แมคคิเวอร์ ว่า ประชาธิปไตยมิได้เป็นเพียงวิถีทางในการปกครองเท่านั้น แต่เป็นวิถีทางพื้นฐานในการตกลงใจว่า ใครจะปกครองคน เพื่อให้บรรลุจุดหมายที่ต้องการ ประชาชนไม่สามารถปกครองตนเองได้ แต่เขาเป็นผู้ควบคุมรัฐบาล⁵¹

ดร.หยุด แสงอุทัย กล่าวว่า "ประชาธิปไตย หมายถึง ระบอบการปกครองตนเองโดยประชาชน เป็นทั้งผู้ปกครองและผู้ใต้ปกครอง..."⁵² กล่าวคือ ถ้าพิจารณาจากแง่ของราษฎร

⁵⁰จรรยา สุภาพ, เรื่องเดิม, หน้า 27.

⁵¹Henry B. Mayo, An Introduction to Democratic Theory, (London: Oxford University Press, 1960), p. 59, quoted R.M. MacIver, The Web of Government, (New York: 1947), p. 198, The Ramparts We Guard, (New York: 1950), p. 5.

⁵²หยุด แสงอุทัย, คำบรรยายกฎหมายรัฐธรรมนูญ, (พระนคร: คณะรัฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2512), หน้า 31.

มี 3 ประการ คือ

1. ประชาธิปไตยโดยตรง ได้แก่ การที่ให้ราษฎรออกเสียงลงมติในบรรดาภารกิจโดยตรง
2. ประชาธิปไตยโดยทางอ้อม หรือโดยทางผู้แทนราษฎร
3. ประชาธิปไตยแบบผสม⁵³

นอกจากนี้ เสรี ไชยสุต กล่าวว่

...ประชาธิปไตย คือ การปกครองโดยราษฎรส่วนมากที่สุดที่จะทำได้ การปกครองนั้นจะต้องจัดให้เป็นประโยชน์แก่ราษฎรโดยทั่วหน้ากัน ผู้ปกครองจะเป็นราษฎรปกครองควยตนเอง หรือราษฎรผู้แทนก็ตาม การปกครองจะต้องคำนึงภายใต้กฎหมายความยุติธรรมและเหตุผล ไม่ใช่กระทำไปตามความพอใจของผู้ปกครอง หรือเมื่ออิทธิพลทางการเมือง⁵⁴

การที่จะทราบว่ามีหรือไม่มี การปกครองแบบประชาธิปไตยหรือไม่นั้น พิจารณาได้จากสัญลักษณ์หรือกติกาศของประชาธิปไตย

บุญเย็น วอทอง กล่าวถึงกติกาศของประชาธิปไตย 6 ประการ ดังนี้

1. การเลือกตั้งโดยเสรี
2. การใช้สิทธิในการที่จะคัดค้าน
3. สิทธิที่จะแสดงความคิดเห็นโดยเสรี
4. การยอมรับความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมายที่ตราไว้
5. การตัดสินใจปัญหาโดยอาศัยเสียงข้างมาก เช่นเดียวกับที่ให้ความคุ้มครองเสียงข้างน้อย
6. การมีรัฐธรรมนูญเป็นแบบ⁵⁵

⁵³ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

⁵⁴ เสรี ไชยสุต, เรื่องเดิม, หน้า 1.

⁵⁵ บุญเย็น วอทอง, "การพัฒนาประชาธิปไตยในชนบท," วารสารรัฐประศาสนศาสตร์, ฉบับพิเศษ, (2510), 5-7.

หลักสำคัญในเรื่องประชาธิปไตยนั้น ฮิลล์ กล่าวว่า ต้องประกอบด้วย ลัทธิ (Doctrine)

8 ประการ คือ

1. ลัทธิอำนาจสูงสุดมาจากปวงชน
2. ลัทธิการออกเสียง เลือกตั้งผู้แทน
3. ลัทธิการออกกฎหมายในรัฐ
4. ลัทธิความเสมอภาคของประชาชน
5. ลัทธิ เสรีภาพของประชาชน
6. ลัทธิความสำคัญของ เอกัตบุคคล
7. ลัทธิ เกี่ยวกับสิทธิในทรัพย์สินส่วนบุคคล
8. ลัทธิ เกี่ยวกับสิทธิในการปฏิวัติ (Revolution)⁵⁶

การปกครองระบอบประชาธิปไตยตามแบบตะวันตก ตั้งแต่สมัยปฏิวัติฝรั่งเศส มีคำขวัญ 3 คำ คือ ความเสมอภาค (Equality) สมภาพ หรือ เสรีภาพ (Liberty) และภราดรภาพ (Fraternality) แต่ความจริงประชาธิปไตยวางรากฐานอยู่บนความเสมอภาคของราษฎร กล่าวคือ ทุกคนมีฐานะเท่าเทียมกัน หาใดวางอยู่บนรากฐานของ เสรีภาพหรือภราดรภาพไม่ ความเสมอภาคดังกล่าวนี้ หมายถึงความเสมอภาคของราษฎรซึ่งมีสัญชาติของรัสนั้น ๆ เท่านั้น⁵⁷ ในระบอบประชาธิปไตยนี้ พลเมืองต้องมีสิทธิหรือประโยชน์ที่กฎหมายรับรองป้องกัน สิทธินี้มี 2 ชนิด คือ ความเสมอภาค หรือสมภาพ และความเป็นอิสระ หรือ เสรีภาพ⁵⁸

⁵⁶ Mark M. Heald, A Free Society: An Evaluation of Contemporary Democracy, (New York: Philosophical Library, 1953), pp. 52-53.

⁵⁷ หยุค แสงอุทัย, เรื่องเดิม, หน้า 36.

⁵⁸ กรมประชาสัมพันธ์ สำนักนายกรัฐมนตรี, คู่มือพลเมือง, (2491), หน้า 22.

กองการฝึกอบรม กรมการปกครอง ได้สรุปลักษณะของประชาธิปไตยในฐานะระบอบการปกครองไว้ว่า

- 3.1 วงจรสามประการของการปกครองระบอบประชาธิปไตย
 - 3.1.1 ประชาชนส่วนใหญ่ เลือกตั้ง เจาหน้าที่ขึ้นมาปฏิบัติกิจการของบ้านเมือง
 - 3.1.2 เจาหน้าที่เขามาปฏิบัติงานภายในระยะเวลาจำกัด และแสดงความรับผิดชอบ โดยทำงานให้สอดคล้องกับความต้องการของชนหมู่มาก และเคารพสิทธิการวิพากษ์วิจารณ์งานของรัฐบาลของชนหมู่น้อย
 - 3.1.3 เมื่อครบกำหนดระยะเวลา ก็เลือกตั้งกันใหม่
- 3.2 ปฏิบัติการหาประการของระบอบประชาธิปไตย
 - 3.2.1 การมีฐานะเป็นพลเมือง หมายความว่าบุคคลใดได้รับฐานะเป็นสมาชิกของหน่วยการ เมืองอย่างสมบูรณ์ คนที่มีสิทธิพลเมือง เช่น คนต่างดาว ถือว่าเป็นสมาชิกชั้นสองของสังคม
 - 3.2.2 สิทธิในการออกเสียงเลือกตั้ง พลเมืองที่บรรลุนิติภาวะและมีความรับผิดชอบ ย่อมมีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง เจาหน้าที่ของรัฐ เพื่อกำหนดนโยบายกว้าง ๆ ของรัฐบาลนั้น การขาดสิทธินี้ทำให้ไม่มีส่วนในกิจการบ้านเมือง
 - 3.2.3 ระบบการเลือกตั้ง ต้องมีประสิทธิภาพ สามารถแสดงออกซึ่งความรู้สึกของผูเลือกตั้งได้อย่างถูกต้อง แนชัด และสุจริต การเลือกตั้งต้องเป็นไปอย่างอิสระ มีการแบ่งแยกกันระหว่างตำแหน่งเลือกตั้งกับตำแหน่งแต่งตั้ง
 - 3.2.4 พรรคการเมือง จะช่วยให้ออกเสียงมีโอกาสได้เลือกคนที่เขาเห็นว่าเหมาะสมและมีหลักประกันว่า การเลือกตั้งของเขามีผลสะท้อนไปถึงการกำหนดและการดำเนินนโยบายของรัฐ
 - 3.2.5 กลุ่มอิทธิพล เป็นการดีที่จะยอมรับและสนับสนุนการรวมกลุ่มกันของประชาชนที่มีความนิยมและผลประโยชน์ทาง เศรษฐกิจสังคมคล้ายกัน รวมกันใช้อิทธิพลกำหนดนโยบายของรัฐบาล⁵⁹

นอกจากนี้ กองการฝึกอบรม กรมการปกครอง ยังกล่าวว่า การปกครองระบอบประชาธิปไตยจะดำเนินไปอย่างไรก็ดีนั้น ต้องอาศัยเงื่อนไขเหล่านี้คือ

⁵⁹กองการฝึกอบรม กรมการปกครอง, การปกครองระบอบประชาธิปไตย, ("เอกสารประกอบคำบรรยาย เรื่องความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับโครงการพัฒนาพลเมืองระบอบประชาธิปไตย," (ม.ป.ป.), หน้า 2. (อัครสำเนา)

- 5.1 ประชาชนต้องมีการศึกษา
- 5.2 ประชาชนต้องศึกษากัน แลกเปลี่ยนความเห็นกันโดยสะดวกและเสรี
- 5.3 ประชาชนต้องมีสุถัจริยภาพทาง เศรษฐกิจ
- 5.4 ประชาชนต้องไม่คานกันอย่างรุนแรงเกินไป การกระจายอำนาจถึงจุดหนึ่ง ทำให้สังคม รวมกันไม่คิดเหมือนกัน⁶⁰

นอกจากนี้ ทางด้านการเมือง ประชาชนต้องเลื่อมใส ศรัทธา รัฐบาลสิทธิและหน้าที่ของตน⁶¹ ฮิวส์ กล่าวไว้ว่า ประชาธิปไตยนี้จะได้ผลดีที่สุดถ้าพลเมืองมีสติปัญญาและได้รับการศึกษา ในทางตรงข้าม ถ้าพลเมืองไม่ได้รับการศึกษา จะมีอันตรายอย่างมาก เสมือนการปล่อยให้ทารกเล่นปืน ทำนองเดียวกับประเทศชาติ จำเป็นต้องมีการแนะนำทางในการเรียนรู้วิธีการที่จะปกครองตนเอง⁶²

ประชาธิปไตยกับการดำเนินชีวิต

ประชาธิปไตยมิได้จำกัดอยู่เฉพาะในเรื่องรูปแบบของการปกครอง เท่านั้น ยังรวมถึงวิถีทางในการดำเนินชีวิตในสังคมอีกด้วย ทั้งที่ แอลเลน, บาทเลทท์ และโคลโกรฟ กล่าวไว้ว่า ประชาธิปไตยมิได้หมายถึงแต่เพียงรูปแบบในการปกครองตนเอง แต่มีความหมายกว้างขวางกว่าระบบหรือรูปแบบของรัฐบาล คือยังเป็นวิถีทางในการดำเนินชีวิตอีกด้วย⁶³

คูสซาร์ อาจารย์มหาวิทยาลัยชิคาโก กล่าวไว้ว่า ประชาธิปไตยนั้น มีความหมายกว้างกว่า

⁶⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 3.

⁶¹ ประสิทธิ์ โชติพันธ์, การสอนประชาธิปไตยในโรงเรียน, ("เอกสาร เฉพาะคน!" 63/2512; หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา, 2512), หน้า 5. (อัครสำเนา)

⁶² Hughes, op. cit., p. 36.

⁶³ Richard V. Allen, Hall Bartlett, and Kenneth Colegrove, Democracy and Communism: Theory and Action, (Princeton, N.J.: The Institute of Fiscal and Political Education, 1967), p. 33.

รูปแบบของการปกครอง คือยังหมายถึงแบบของสังคมซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการพัฒนาบุคลิกภาพของมนุษย์ โดยใช้วิธีการร่วมมือกัน⁶⁴

นอกจากนี้ วิถีทางประชาธิปไตยยังเป็นเสมือนสภาพของจิตใจ (A state of mind) ที่คำนึงถึงทั้งชนในกลุ่ใหญ่ กลุ่มน้อย และบุคคลแต่ละคนอีกด้วย⁶⁵ และประชาธิปไตยยังเป็นทางสายกลางระหว่างทางซ้ายและทางขวา โดยทุกคนต้องร่วมมือกันทำงาน และร่วมกันรับผิดชอบ⁶⁶

คุณค่าและกระบวนการประชาธิปไตย

ไมเคิลลิส กล่าวถึงคุณค่าและกระบวนการของประชาธิปไตยไว้ 8 ประการ สรุปได้ดังนี้

1. การยินยอมในการปกครอง โดยมีความเท่าเทียมกันในการให้โอกาสและการตัดสินใจในการออกกฎหมาย
2. ใช้สิทธิปัญหาและการร่วมมือในการแก้ปัญหา
3. มีเสรีภาพในการพูด การพิมพ์ การชุมนุม สมาคม การนับถือศาสนา และการศึกษาหาความรู้
4. บุคคลแต่ละคนมีสิทธิ ความรับผิดชอบ ความคิดสร้างสรรค์ และการนำตัวเอง
5. เคารพนับถือกฎของส่วนรวม สิทธิของส่วนน้อย และสิทธิในทรัพย์สิน
6. เชื่อในความสามารถของบุคคลในการแก้ปัญหาต่าง ๆ
7. มีใจกว้าง ยุติธรรม รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น โดยไม่แบ่งชั้นวรรณะ หรือ

⁶⁴George B. de Huszar, Practical Application of Democracy, (New York: Harper and Brother Publishers, 1945), p. 11.

⁶⁵T.V. Smith, and Eduard C. Lindeman, The Democratic Way of Life: An American Interpretation, (New York: The New American Library, 1958), p. 10.

⁶⁶Grayson Kirk, What is Democracy ? (New York: E.P. Dutton & Co., 1956), p. 55.

เยาพนิง⁶⁷

นั่นคือ ในกระบวนการประชาธิปไตย จำเป็นต้องมีการปรับตัว เพราะต้องเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ทั้งยังต้องรู้จักสิทธิ หน้าที่และความรับผิดชอบต่อนตนเอง ตลอดจน สมาคม องค์กร ชุมชนชน ตลอดจนประเทศชาติ

นอกจากนี้ ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี อธิบดีกรมการฝึกหัดครู กล่าวถึงลักษณะการ เป็นประชาธิปไตยในแง่ของวิถีทางแห่งชีวิต สรุปได้ดังนี้

.....

2. มีสามัคคีธรรม คือ ต้องให้ความร่วมมือ ร่วมแรง และแบ่งปันกัน

3. มีปัญญารวม คือยึดถือปัญญา หรือวิธีการแห่งปัญญา ในการดำเนินสิ่งทั้งปวง วิธีการแห่งปัญญานั้น คือวิธีการแก้ปัญหา 5 ชั้น คือ ชั้นกำหนดปัญหา ชั้นตั้งสมมุติฐาน ชั้นทดลอง และเก็บข้อมูล ชั้นวิเคราะห์ข้อมูล และชั้นสรุปผล⁶⁸

มนตรี ชูติเนตร และอรพินท์ องค์กรีกุล ให้ความเห็นเพิ่มเติมจากของ ดร.สาโรช บัวศรี ประการหนึ่ง คือ ต้องมีความรู้จักสำนึกในหน้าที่และมีความรับผิดชอบ⁶⁹

สรุปได้ว่า ประชาธิปไตยเป็นรูปแบบในการปกครองที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครอง

⁶⁷John U. Michaelis, Social Studies for Children in a Democracy: Recent Trend and Development, (3d ed.; Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall, 1963), pp. 34-35.

⁶⁸สาโรช บัวศรี, พุทธศาสนากับการศึกษาแผนใหม่, (พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2510), หน้า 26-33.

⁶⁹มนตรี ชูติเนตร, และอรพินท์ องค์กรีกุล, กิจกรรมเพื่อปลูกฝังประชาธิปไตยในโรงเรียน, ("เอกสารประกอบการพิจารณาในการประชุมสามัญคุรุสภาประจำปี พ.ศ. 2512," ส. 5/2512; คุรุสภา, 2512), หน้า 1. (อัคราเนา)

โดยทุกคนมีฐานะเท่าเทียมกัน ซึ่งแสดงออกโดยการไร้สิทธิหรือออกเสียง เลือกคั่งหรือออกเสียง
 ประชามติ มีและใช้สิทธิเสรีภาพอย่างเสมอภาคกันในขอบข่ายที่กฎหมายบัญญัติ ต้องรู้จัก
 หน้าที่และมีความรับผิดชอบ ส่วนในแง่ของการดำเนินชีวิตนั้น เป็นการปฏิบัติคนหรือทำงาน
 ร่วมกับผู้อื่น โดยต้องมีคารวธรรม สามัคคีธรรม และต้องรู้จักสิทธิ หน้าที่ และมีความรับผิดชอบ

จะเห็นได้ว่า ประชาธิปไตยนั้นมีความหมายกว้างขวางทั้งในค่านิยมรูปแบบของการปก-
 ครองและวิถีทางในการดำเนินชีวิต ซึ่งมีหลักการและกระบวนการต่าง ๆ ดังกล่าวแล้ว
 ซึ่งประชาธิปไตยนี้มิได้มีความหมายเฉพาะในค่านิยมหรือเพียงคำพูดเท่านั้น แต่ยังสามารถ
 นำไปปฏิบัติในชีวิตจริงได้ แต่ความสำเร็จของประชาธิปไตยนั้นขึ้นกับความสามารถในการใช้
 สติปัญญาของแต่ละคน โดยมุ่งประโยชน์สุขส่วนรวมมากกว่าส่วนตน ทั้งนี้ การศึกษาอบรม
 จะมีส่วนช่วยให้ "ประชาธิปไตย" สัมฤทธิ์ผลสมความมุ่งหมาย.

ลักษณะสังคมไทย

ลักษณะทั่วไป

สังคมไทยส่วนใหญ่เป็นสังคมชนบท คนไทยร้อยละ 85 อยู่ตามหัวเมืองและชนบท
 คนในชนบทส่วนใหญ่ดำรงชีวิตด้วยการกสิกรรม ปลูกพืชเพื่อใช้เองบ้าง เพื่อขายบ้าง จนเจือ
 รายได้บ้าง ในชนบทอยู่ร่วมกันแบบรู้จักกันคุ้นเคยกัน การโยกย้ายมีน้อย ครอบครัวเป็นหน่วย
 สำคัญทางเศรษฐกิจ อัตราการเกิดสูง ขนาดครอบครัวใหญ่ เจลี่ยความยืนนานของชีวิตน้อย
 โลกทัศน์เป็นคนหัวโบราณ (Conservative) ชาวชนบทเป็นคนเขม้คเข้ม ชอบเก็บเงิน
 ไว้เฉย ๆ โดยไม่หมุนเวียน ใช้เงินส่วนใหญ่ไปในพิธีการต่าง ๆ เชื่อเรื่องโชคลาง ระวัง
 การศึกษาและทักษะในอาชีพและทั่ว ๆ ไปต่ำ มีความสัมพันธ์กันในหมู่บ้านอย่างแน่นแฟ้นแบบ
 "พวกเรา" ระวังความคิดและความเข้าใจแคบอยู่เฉพาะความจริงง่าย ๆ มีทัศนคติชีวิต
 ตามประเพณี⁷⁰

⁷⁰ไพฑูริย์ เครือแก้ว, ลักษณะสังคมไทยและหลักการพัฒนาชุมชน, (พระนคร: ห้าง-
 หุ้นส่วนจำกัด การพิมพ์เกอกุล, 2506), หน้า 4/1-12.

ลักษณะโดยทั่วไปของครอบครัวชนบทไทยนั้น เป็นแบบครอบครัวเดี่ยว (Nuclear family) ชายเป็นใหญ่กว่าหญิง เคารพเชื่อฟังกันตามลำดับอาวุโส ความผูกพันทางสายโลหิตมีมาก ทุกคนในครอบครัวให้ความร่วมมือกัน เด็กเป็นที่รวมความสนใจของครอบครัว มักตั้งบ้านเรือนอยู่ในกลุ่มอาชีพเดียวกัน ลักษณะครอบครัวคล้ายคลึงกันแทบทุกแห่ง หมู่บ้านแต่ละแห่งอยู่ใกล้กันมาก ถนนหนทาง มีน้อย โรงเรียนในชนบทมีน้อย มักอยู่ตามหมู่บ้านใหญ่ ๆ ซึ่งส่วนมากยังขาดครู และอุปกรณ์การสอนอยู่มาก ขาดความเจริญทางด้านสังคม เช่น ขาดวิชาการในการประกอบอาชีพ ขาดแนวความคิดที่จะทำให้ชีวิตรื่นรมย์ ขาดการบริการความรู้และจิตใจที่จะพัฒนาความรู้ การออกกำลังกาย ภาษา กฎหมาย ระเบียบสังคมและองค์การทางสังคมที่จะปกครองตนเอง นอกจากนี้ สังคมไทยยังเป็นสังคมที่ให้ความสำคัญแก่ส่วนกลาง เป็นสังคมเจ้านาย มีปรัชญาชีวิตที่สงบสุข คือ เชื่อกฎแห่งกรรม หรือทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว⁷¹

ในสังคมไทยโดยทั่ว ๆ ไปมักมีการแบ่งชนชั้นโดยอาศัยเรื่องชาติ ตระกูล ความสำเร็จในวงราชการ อำนาจในทางเศรษฐกิจและการเมือง ความมั่นคงในเงินทอง การศึกษาและชนชั้นของอาชีพ เช่น แบ่งเป็น พวกเจ้า-ไพร นาย-บ่าว คนมี-คนจน ผู้ดี-ผู้ชั่ว ช่างราชการ-ประชาชน หรือแบ่งเป็น เจ้านาย(นายทุน)-คนธรรมดา(กรรมกร) ชาวกรุง-ชาวบ้านนอก และคนในเมือง-ชาวนา เป็นต้น⁷²

ค่านิยมในสังคมไทย

ประสาธต์ หลักศิลา กล่าวไว้ว่า ค่านิยมที่เป็นสิ่งที่พึงประสงค์ของคนไทยนั้น ได้แก่ "...ความกล้าหาญ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความสุภาพอ่อนน้อม ความกตัญญูกตเวที ความรู้จักหน้าที่สูง ความรักใคร่กันในหมู่ญาติพี่น้อง การเคารพเชื่อฟังตามลำดับอาวุโส เหล่านี้ เป็นต้น"⁷³

⁷¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 4/18-28, 5/1-20.

⁷² เรื่องเดียวกัน, หน้า 3/12-14.

⁷³ ประสาธต์ หลักศิลา, สังคมไทย ภาค 1, ("คู่มือครูระเบียบมัธยมศึกษาตอนปลาย วิชาสังคมศึกษา หน้าที่พลเมือง, กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2513), หน้า 29-30.

ดร.ไพฑูรย์ เครือแก้ว กล่าวว่า ค่านิยมที่สำคัญบางอย่างของคนไทยมี 9 ประการสรุปได้ ดังนี้

1. คนไทยยกย่องเงิน (Wealth)
2. คนไทยยกย่องอำนาจ (Power or Authority)
3. คนไทยยกย่องความเป็นผู้ใหญ่ (Seniority) เช่น มีตำแหน่งและฐานะทางสังคมหรือราชการสูง ผู้สูงอายุ หรือผู้มีอายุราชการหรืออายุของการทำงานเฉพาะอย่างมานาน
4. คนไทยยกย่องจิตใจนักเลง คือ มีจิตใจสปอร์ต (Sportmanship) มีลักษณะเป็นชายแท้ รักและพิทักษ์ลูกน้อง (Benevolence)
5. สังคมไทยนิยมการ เป็นเจ้านาย เช่น ได้รับแต่งตั้งให้มีเกียรติและตำแหน่งทางสังคมจากพระเจ้าแผ่นดินหรือรัฐฯ ให้เป็นบุคคลพิเศษ เป็นตัวแทนของบ้านเมือง หรือข้าราชการหรือพวกที่ทำงานเบา ทำงานอยู่กับโต๊ะ หรือการมียศถาบรรดาศักดิ์ มีอำนาจหน้าที่ มีข้าราชการบริพาร ผู้รับใช้
6. สังคมไทยยกย่องความใจกว้าง
7. คนไทยยกย่องความกตัญญูรู้คุณคน (Gratitude)
8. คนไทยยกย่องปราชญ์ (The Wise)
9. สังคมไทยยกย่องความเคารพนบนอบ รู้จักที่ต่ำที่สูง⁷⁴

นอกจากนี้ ดร.ไพฑูรย์ เครือแก้ว ยังกล่าวถึงค่านิยมของคนไทยในชนบทว่า

...ชาวชนบทมีค่านิยม (Value) หรือนิยมยกย่องสิ่งต่อไปนี้ คือ

- 1) เจ้านาย
- 2) การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ใจดีใจกว้างขวาง
- 3) ใจบุญ นับถือพระ ใจดีใจเมตตากรุณา
- 4) นับถือผู้ใหญ่
- 5) การรู้จักบุญคุณ
- 6) การไม่เล่นชู้สาว
- 7) การไม่ทำไหวพริบพิศมัยเสื่อมเสียโดยกระทำเจ้าชู้กับพระหรือชี
- 8) การโคบขะเวียน หรือเวียนรุตทางศาสนา

⁷⁴ไพฑูรย์ เครือแก้ว, เรื่องเดิม, หน้า 2/9-27.

- 9) ผู้มีความรู้ความชำนาญต่าง ๆ
- 10) ความซื่อสัตย์และซื่อสัตย์ ประกอบอาชีพสุจริต
- 11) การไม่เล่นการพนัน
- 12) การมีร่างกายแข็งแรง ออกกำลังกายและทำงานหนักได้
- 13) การไม่ทำนอกรีตนอกรอย
- 14) ความซื่อสัตย์และความจริงใจ
- 15) การไม่เอาเปรียบและเบียดเบียนเพื่อนบ้าน
- 16) การไม่ดื่มสุรา ดื่มกาฬโรค
- 17) ความรัก เอาใจใส่ญาติพี่น้องและท้องถิ่น⁷⁵

ศาสนาและขนบธรรมเนียมประเพณี

จากการสำรวจสำมะโนประชากร เมื่อปีพุทธศักราช 2503 มีประชากรไทยประมาณ 26.25 ล้านคน นับถือศาสนาพุทธ 24.56 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 93.6⁷⁶ เห็นได้ว่าคนไทยส่วนมากนับถือศาสนาพุทธ นอกจากนี้ ตามสถิติของกรมการศาสนา ปีพุทธศักราช 2503 มีวัดพุทธศาสนาทั่วประเทศ 23,700 วัด ภิกษุ 173,126 รูป และสามเณร 87,751 รูป⁷⁷ ภัยเหตุนี้ ทำให้ขนบธรรมเนียมประเพณีไทยส่วนมากเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา นับตั้งแต่การเกิด การแต่งงาน การขึ้นบ้านใหม่ ตลอดจนถึงการตาย จะต้องมีการทำพิธีทางศาสนา นิมนต์พระมาเจริญพระพุทธมนต์หรือสวดมนต์ และมีพิธีทำบุญตักบาตร เพื่อเป็นสิริมงคลแก่บุญปฏิบัติ และทำให้อจิตใจสงบใส ทั้งยังได้ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สนับสนุนกัน อันจะก่อให้เกิดความสามัคคีในหมู่พวก สำหรับการบวชนั้น คนไทยที่เป็นพุทธศาสนิกชนถือว่า ผู้ชายทุกคนที่อายุครบ 20 ปีบริบูรณ์ ควรบวชพระ เพื่อฝึกอบรมจิตใจและสืบศาสนา ทั้งยังได้อุทิศส่วนกุศลแก่ญาติมิตรที่ล่วงลับไปแล้ว

⁷⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 4/13-14.

⁷⁶ สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, ประเทศไทย พ.ศ. 2509, (2509), หน้า 495.

⁷⁷ กรมการศาสนา, สมุทราบายงานสถิติการศาสนา พ.ศ. 2503, (มิได้จัดพิมพ์)

ด้วยเหตุที่หลักคำสอนในพุทธศาสนาสอนให้ ละเว้นจากความชั่ว ทำแต่ความดี และทำให้ใจให้บริสุทธิ์⁷⁸ และให้เข้าใจในสังขารม เรื่องอริยสัจ 4 อันได้แก่ ทุกข์ เหตุแห่งทุกข์ ความดับทุกข์ และวิธีปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์⁷⁹ ด้วยเหตุนี้ทำให้คนไทยส่วนมากยึดมั่นในพุทธศาสนา ในวันสำคัญต่าง ๆ ทั้งวันสำคัญของชาติ วันสำคัญทางศาสนา และเทศกาลต่าง ๆ คนไทยนิยมทำบุญตักบาตรกันมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวันวิสาขบูชาและมาฆบูชา นอกจากจะมีการทำบุญตักบาตรตามปกติแล้ว ยังมีการ เวียนเทียนอีกด้วย ซึ่งนอกจากได้ปฏิบัติศาสนกิจแล้ว ยังได้มีโอกาสพบปะสังสรรค์กันอีกด้วย วัดจึงมีความสำคัญในค่านับเป็นศูนย์กลาง ของชุมชนคนไทย นอกจากนี้ยังมีประเพณีต่าง ๆ ซึ่งมีในทุกภาค เช่น ประเพณีสงกรานต์ ลอยกระทง เทศน์มหาชาติ ทอดกฐิน ทอดผ้าป่า เป็นต้น ส่วนประเพณีท้องถิ่นนั้น แต่ละภาคอาจมีต่างกัน เช่น ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีประเพณีทำบุญบวงไฟ สู้ขวัญบายศรี ภาคเหนือมีประเพณี ร่อนน้ำคำหัว ภาคใต้มีประเพณีชักพระ ประเพณีชิงเปรต เป็นต้น

วัฒนธรรม

ปัจจุบัน วัฒนธรรมไทยทั้ง 4 ด้าน กล่าวคือ ด้านคติธรรม คือการมีความซื่อสัตย์ เพียรรู้จักประหยัด เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ กตัญญูแก่เวทียกย่องซึ่งกันและกัน เที่ยงตรงต่อเวลา และรู้จักรับผิดชอบ เป็นต้น ด้านเนติกรรม เช่นการรู้จักสิทธิและหน้าที่ เคารพต่อกฎหมายบ้านเมือง และการปฏิบัติตามกฎหมาย เป็นต้น ด้านวัตรธรรม เช่น รู้จักอยู่ดีกินดี รู้จักรักษาความสะอาด ประกอบอาชีพสุจริต เป็นต้น ด้านสัทธรรม เช่น มรรยาทในการเป็นแขก การต้อนรับแขก การไปงานมงคลและงานศพ เป็นต้น⁸⁰ วัฒนธรรมเหล่านี้ยังคงมีอยู่ในหมู่คนไทย โดยเฉพาะด้านความประพฤติ กิริยามรรยาทต่าง ๆ คนไทยมักเป็นคนสุภาพอ่อนน้อม และนิยมทำในสิ่งที่ดีงาม นอกจากนี้วัฒนธรรมในด้าน ภาษา วรรณกรรม ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ดนตรีและนาฏศิลป์ไทย นับว่าเป็นสิ่งที่ดีงามที่คนไทยภาคภูมิใจ ทั้งยังเป็นที่น่าสนใจของต่างประเทศเป็นอย่างมาก

⁷⁸หลวงวิจิตรวาทการ, ศาสนาสาภล, เล่ม 2 (พระนคร: ส.ธรรมภักดิ์, 2499), หน้า 260.

⁷⁹โปรดุรายละเอียดยใน, ปิน มุทุกันต์, มงคลชีวิต, ภาคที่ 3 (พระนคร: คลังวิทยา, 2506), หน้า 380-90.

⁸⁰กรมการวัฒนธรรม, เรื่องเดิม, หน้า 1-58.

เนื้อหาจากหลักสูตร แบบเรียน โครงการสอนเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดี

การจัดการ เรียนการสอนในระดับประถมศึกษาตอนต้นนี้ เป็นการศึกษาภาคบังคับ กล่าวได้ว่า เนื้อหาวิชาทุกวิชาตลอดจนกิจกรรมต่าง ๆ ที่โรงเรียนจัดขึ้นนั้น เป็นสิ่งช่วยเสริมสร้างให้บุคคลมีคุณสมบัติของพลเมืองดี เช่น ทักษะวิชาภาษาไทย ช่วยให้สามารถอ่านออกเขียนได้และทราบเรื่องราวเกี่ยวกับบรรพชนคดียุทธศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ช่วยให้มีความรอบรู้ในปรากฏการณ์ธรรมชาติและเหตุผลทางวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ ช่วยให้สามารถถักค่านวณเลขง่าย ๆ ได้ อันจะเป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวัน พละนันทิยและสุขศึกษา ช่วยให้มีความแข็งแรง มีสุขภาพที่ทั้งร่างกายและจิตใจ มีสุนทรีย์ที่ศิลปะศึกษา ช่วยให้รู้จักในค่านสุนทรีย์ภาพ ส่วนในทหาววิชาสังคมศึกษานั้น นับได้ว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับความเป็นพลเมืองดีมากที่สุด เนื้อหาวิชานี้เกี่ยวกับเรื่องความรู้และการปฏิบัติตนในสังคม ซึ่งจะช่วยให้สามารถปรับตนเข้ากับสังคมได้ ผู้ที่เรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่สี่ ควรมีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ ตามที่กำหนดในหลักสูตร แบบเรียน โครงการสอน ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. ชีวิตในบ้าน ใหญ่จึกชื่อ สกุล วันเดือน ปีเกิดของตน บุคคลในครอบครัว การลำดับญาติ การพักผ่อนหย่อนใจ การใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ความปลอดภัยในบ้าน มารยาทต่าง ๆ และหน้าที่ต่อตนเองและครอบครัว เช่น เคารพนับถือและเชื่อฟังคำสั่งสอนของบิดา มารดา ผู้ปกครอง ญาติผู้ใหญ่ ช่วยทำงาน รักษาความสะอาด และรู้จักออมทรัพย์ เป็นต้น
2. ชีวิตในโรงเรียน เรียนเกี่ยวกับ บุคคลในโรงเรียนและผู้เกี่ยวข้องกับโรงเรียน และหน้าที่ของบุคคลเหล่านี้ มารยาทที่ควรปฏิบัติ การรักษาความสะอาด การ เล่น การทำงาน การอยู่ร่วมกันในโรงเรียน และหน้าที่ต่อโรงเรียน เช่น การตั้งใจเล่าเรียน ช่วยรักษาทรัพย์สินสมบัติของโรงเรียน เคารพเชื่อฟังครู ปฏิบัติตามกฎข้อบังคับของโรงเรียน เป็นต้น
3. ชีวิตในชุมชน เรียนเกี่ยวกับ สถานที่สำคัญในชุมชน ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่าง ๆ ชาวต่างชาติในชุมชน การประกอบอาชีพ การพักผ่อนหย่อนใจ มารยาทต่าง ๆ และหน้าที่ต่อชุมชน เช่น ช่วยกันรักษาความสะอาด ช่วยบำรุงรักษาสถานที่ต่าง ๆ ในชุมชน ช่วยกันรักษาความปลอดภัยในชุมชน ช่วยกันป้องกันรักษาโรค ปฏิบัติตามกฎหมายและระเบียบแบบแผน ขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชน ช่วยกันสงวนรักษาทรัพยากรธรรมชาติและ เชื่อฟังผู้ใหญ่ เป็นต้น

4. ขนบธรรมเนียมประเพณีไทย เกี่ยวกับการแสดงสัมมาคารวะ การเคารพเชื่อฟัง คำสั่งสอนของผู้ใหญ่ การเคารพและบำรุงรักษาสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ในทางศาสนา ความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ประเพณีการแต่งงาน การบวช การทำศพ การทำบุญ วันสำคัญ ของชาติ ศาสนา และเทศกาลต่าง ๆ ตลอดจนการปฏิบัติในวันสำคัญเหล่านั้น

5. ศิลปกรรมและวัฒนธรรมไทย เกี่ยวกับ วัฒนธรรมในการแต่งกาย การรับประทานอาหาร เสน่ห์สถานที่อยู่อาศัย ศิลป ภาษา วรรณคดี คณิตศาสตร์ ศาสนาต่าง ๆ โดยสังเขป พระรัตนตรัย หลักธรรมในพุทธศาสนา เช่น ความเมตตากรุณา ความกตัญญูกตเวที ความสามัคคี ความขยันหมั่นเพียรและอดทนในการทำงาน การประหยัด เบญจศีล เบญจธรรม อบายมุข

6. สิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่พลเมือง เช่น สิทธิและเสรีภาพในร่างกาย ในทรัพย์สิน บ้านเรือน การประกอบอาชีพ การพูด การเขียนและการพิมพ์โฆษณา การศึกษา การนับถือศาสนา เป็นต้น หน้าที่พลเมืองที่จะต้องปฏิบัติต่อรัฐ คือ ต้องปฏิบัติตามกฎหมายบ้านเมือง ช่วยกันรักษา การปกครองระบอบประชาธิปไตย ช่วยกันป้องกันความมั่นคงของประเทศ ช่วยกันเสียภาษีอากร ให้แก่รัฐบาล และใช้สิทธิเลือกตั้งผู้แทนราษฎรโดยสุจริต

7. การปกครองของประเทศไทย มีเนื้อหาเกี่ยวกับ อำนาจอธิปไตย 3 อย่าง คือ อำนาจอธิปไตย อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการ การบริหารราชการแผ่นดินส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น

8. ภูมิศาสตร์ประเทศไทย เกี่ยวกับ ที่ตั้ง สภาพลมฟ้าอากาศ ภูมิประเทศ ทรัพยากรธรรมชาติ การสงวนทรัพยากรธรรมชาติ อาชีพของชาวไทย การคมนาคมและขนส่ง และแผนที่ประเทศไทย นอกจากนี้มีเนื้อหาเกี่ยวกับภูมิศาสตร์ประเทศเพื่อนบ้าน ได้แก่ ลาว กัมพูชา เวียดนาม มาเลเซีย พม่า และเรื่องโลก เกี่ยวกับ สันฐานของโลก การหมุน และลักษณะพื้นโลก

9. ประวัติศาสตร์ชาติไทย ตั้งแต่สมัยไทยเดิม สมัยกรุงสุโขทัย สมัยกรุงศรีอยุธยา สมัยกรุงธนบุรี และสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ตลอดจนประวัติศาสตร์บุคคลสำคัญของชาติ

10. ชาวและเหตุการณ์สำคัญของท้องถิ่น จังหวัด ชาวภายในประเทศ และชาวต่างประเทศที่ควรทราบซึ่งมีผลกระทบกระเทือนถึงคนและชุมชน

นอกจากนี้ มีเนื้อหาเกี่ยวกับ เรื่องสิ่งต่าง ๆ ที่จำเป็นสำหรับชีวิต ซึ่งได้มาจากพืชและสัตว์

ทิศ การหาทิศ แขนง และแผนที่⁸¹

รายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

รายงานการวิจัยในต่างประเทศ

ปีพุทธศักราช 2497 (ค.ศ. 1954) ศูนย์วิจัยมหาวิทยาลัยมิชิแกน ได้วิจัยเรื่อง ความรู้สึกด้านประสิทธิภาพทางการเมืองของชาวอเมริกัน พบว่า ความรู้สึกในด้านการเมืองนั้นสามารถสร้างขึ้นได้ ประชาชนจะสนใจการเมืองมากเมื่อเขาเห็นว่ากิจกรรมทางการเมืองของแต่ละคนมีคุณค่า และมีอิทธิพลต่อนโยบายทั่วไปของรัฐ และถ้ารัฐยอมรับฟังความคิดเห็นของประชาชน ประชาชนรู้สึกว่าเขามีส่วนร่วมในทางการเมืองและเห็นความสำคัญของตนเอง และยังพบว่า ความรู้สึกในเรื่องหน้าที่พลเมืองนั้น เป็นความรู้สึกที่ตนเองและคนอื่นควรมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมือง หรือกิจกรรมทางการเมืองที่มีคุณค่า หรืออย่างมีประสิทธิภาพ

⁸¹ สรุปรจาก, กระทรวงศึกษาธิการ, หลักสูตรประโยคประถมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2503, (พิมพ์ครั้งที่ 12; พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2513), 54 หน้า; กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, แบบสอนอ่านสังคมศึกษา, ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1, 2 (พิมพ์ครั้งที่ 10; พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2512), 2 เล่ม; แบบเรียนสังคมศึกษา, ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3, 4 (ป.3, พิมพ์ครั้งที่ 5, ฉบับปรับปรุง; ป. 4, พิมพ์ครั้งที่ 2, ฉบับปรับปรุง; พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2512), 2 เล่ม; สมาน แสงมะลิ และ เบญจมา แสงมะลิ, แบบเรียนวิชาสังคมศึกษา, ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-4, (พระนคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2512), 4 เล่ม; หน่วยงานพิเศษ กรมสามัญศึกษา, โครงการสอนสังคมศึกษา, ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2, (พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2512), 95 หน้า; จังหวัดเชียงราย, โครงการสอนวิชาสังคมศึกษา, ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1, 3, (พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2508), 2 เล่ม.

นอกจากนี้ ประชาชนยังมีความตื่นตัวทางการเมืองมาก⁸²

ปีพุทธศักราช 2509 (ค.ศ. 1966) เบอร์ก, บลูม และกิบบอน ได้ทำการทดลองเกี่ยวกับการสอนเรื่องการปกครอง เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการสอนเรื่องความเป็นพลเมืองดี โดยให้คณะครูและกลุ่มผู้บริหารของโรงเรียนในเขตเควิส เคาน์ตี (Davis County School District) มลรัฐยูทาห์ ทำการทดลองจัดประสบการณ์เกี่ยวกับรัฐบาลในโรงเรียนประถมศึกษา โดยทั้งรัฐบาลระดับต่าง ๆ ในชั้นเรียนประถมปีที่ 4, 5 และ 6 โดยในชั้นประถมปีที่ 4 จัดให้มีนายกเทศมนตรีและคณะกรรมการเมือง มีกิจกรรมในห้องเรียนโดยให้ความรับผิดชอบในหน้าที่ต่าง ๆ พยายามสร้างสถานการณ์ให้นักเรียนปกครองตนเอง เช่น เกี่ยวกับการต้อนรับผู้มาเยี่ยมชั้นเรียน การจัดค่ายนิเทศ การจัดมุมห้องสมุด ในชั้นประถมปีที่ 5 ให้เลือกผู้วาราชการรัฐและคณะกรรมการอื่น ๆ โดยให้แต่ละห้องเลือกผู้แทน 2 คน และวุฒิสมาชิก 2 คน เพื่อออกกฎหมายบังคับ เช่น เกี่ยวกับรัฐบาลของรัฐ พร้อมทั้งกำหนดขอบข่ายของหน้าที่และความรับผิดชอบของนักเรียนไว้ด้วย ส่วนชั้นประถมปีที่ 6 จัดในรูปรัฐบาลของชาติ มีการเลือกประธานาธิบดี เลือกผู้แทนห้องละ 2 คน วุฒิสมาชิก 2 คน เพื่อประกอบเป็นสภาองเกรส มีคณะรัฐมนตรีซึ่งประธานาธิบดีแต่งตั้งทำหน้าที่แบบรัฐบาลของประเทศ มีหน้าที่จัดสนามเด็กเล่น ความปลอดภัยบนถนน นอกจากนี้ยังมีฝ่ายออกกฎหมายบังคับหรือกฎหมาย ดังนั้นจึงมีทั้งฝ่ายบริหาร ฝ่ายนิติบัญญัติ และฝ่ายตุลาการ โครงการนี้ใช้เวลา 2 ปี มีโรงเรียนควบคุม 2 โรงเรียน นักเรียนชั้นประถมปีที่สี่ 184 คน ชั้นประถมปีที่ห้า 164 คน และชั้นประถมปีที่หก 167 คน ส่วนโรงเรียนทดลองมี 2 โรงเรียน นักเรียนชั้นประถมปีที่สี่ 152 คน ชั้นประถมปีที่ห้า 168 คน และชั้นประถมปีที่หก 191 คน มีการทดสอบก่อนเริ่มโครงการ เมื่อสิ้นสุดโครงการปีแรก และปีที่ 2 โดยใช้แบบทดสอบ 6 ชุด เกี่ยวกับวุฒิภาวะทางสมอง แบบทดสอบสังคมศึกษา สเกลทัศนคติในค่านิยมของอเมริกัน ความรู้เกี่ยวกับพลเมืองดี ความก้าวหน้าทางสังคม การอ่าน คณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ ผลการทดลองปรากฏว่า จากการศึกษาที่น่าทายได้ว่า นักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาสามารถคาดคะเน

⁸² Paul Douglas, and Alice McMahon, How to be an Active Citizen, (Gainesville, Florida: University of Florida Press, 1958), pp. 75-76.

ยอมรับความรับผิดชอบในโครงการการปกครองตนเอง และหวังไว้ว่า นักเรียนจะทราบเรื่อง-
ราวเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองคืออย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 นอกจากนี้ ผลจากการทดสอบวิชา
สังคมศึกษาในโรงเรียนทดลอง ก็พบว่าโรงเรียนควบคุมอย่างมีนัยสำคัญเช่นกัน ส่วนวิชาอื่น ๆ
แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญ⁸³

แมส เชียแลส ได้รวบรวมผลการวิจัยต่าง ๆ เกี่ยวกับเรื่องการศึกษาอบรมค่าน
การเมืองซึ่งทำก่อนปีพุทธศักราช 2512 (ค.ศ. 1969) เขาให้ความเห็นว่า การให้การศึกษา
อบรมทางการ เมืองนั้น สถาบันที่มีความสำคัญต่อการนี้ ได้แก่ ครอบครัว โรงเรียน โบสถ์ หมู่-
เพื่อน และงานที่ทำ ตลอดจนการ เป็นสมาชิกในกลุ่มสังคม ศาสนา สถานะทางสังคม เพศ และ
เห็นความจำเป็นที่จะต้องให้นักปกครอง นักการเมือง มามีส่วนร่วมในเรื่องการศึกษาอบรม
เกี่ยวกับการ เมือง⁸⁴ ผลการวิจัยต่าง ๆ ที่แมส เชียแลสได้รวบรวมไว้นั้น สรุปได้ดังนี้

บทบาทของครอบครัว

เด็กจากครอบครัวที่มีรายได้น้อย มีแนวโน้มที่จะคุ้นเคยอย่างใน เรื่องการเมืองจากครู
มากกว่าจากบิดามารดา ผู้ปกครอง นักเรียนที่มาจากครอบครัวที่มีแถมารดา มีแนวโน้มที่จะเป็น
พวกอัคราธิปไตย ในใจเรื่องการเมืองน้อย และมีความมุงองงามทางค่านการเมืองน้อยกว่า
เด็กที่มาจากครอบครัวที่มีบิดา มารดา ฟันอง การที่เด็กได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจในครอบครัว
จะมีความสัมพันธ์อย่างสูงกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองและประสิทธิภาพทางการเมือง ความ
เชื่อถือทางการเมืองของบิดามารดา มีไปทางใด จะเป็นเครื่องทำนายความเชื่อของบุตรหลานได้⁸⁵

⁸³Walter R. Borg, "Student Government and Citizenship Education,"
The Elementary School Journal, 67 No. 3 (December, 1966), 154-60.

⁸⁴Byron G. Massialas, "Citizenship and Political Socializa-
tion," Encyclopedia of Educational Research, edited by Robert L.
Ebel, (4th ed.: 1969), pp. 125-26.

⁸⁵Ibid., p. 138.

อิทธิพลของหมู่เพื่อนและกิจกรรมพิเศษ

หมู่เพื่อนมีอิทธิพลต่อวัยรุ่นมากกว่าเด็กเล็กในเรื่องเกี่ยวกับการรับเอาค่านิยมและความปรารถนาทางต่าง ๆ เด็กเล็กและวัยรุ่นที่ร่วมกิจกรรมของหมู่เพื่อน จะมีความสนใจในเรื่องการเมือง มักต่อสู้ความเชื่อของกลุ่ม และมักร่วมสนทนาในเรื่องเกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางการเมือง เด็กวัยรุ่นที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมพิเศษ มักมีความเชื่อถือทางสังคมและมีทัศนคติทางบวกต่อเรื่องการเมือง นักศึกษาที่มาจากครอบครัวกรรมมาชีพและอยู่ในชั้นที่มีเพื่อนร่วมชั้นลักษณะเดียวกัน จะได้รับทัศนคติทางการเมืองและเศรษฐกิจจากชั้นเรียน และนักศึกษาส่วนมากที่อยู่ในชั้นที่ต่ำกว่า จะมีแนวโน้มตามเกณฑ์ปกติของชนชั้นที่สูงกว่า⁸⁶

อิทธิพลของโรงเรียน

เด็กวัยรุ่นพึงพอใจครูที่ชอบแสดงออกทางการเมือง แต่ครูมักมีแนวโน้มทางเงิบบชรับและมักเห็นขัดแย้งกับปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้น ครูที่มีความกระตือรือร้น รักอิสรภาพและอยู่ในวัยหนุ่ม มักชอบแสดงออกและสนใจที่จะพูดเรื่องการเมืองมาก แบบเรียนที่ใช้ในโรงเรียนทั่วไปมักทำให้ไม่เห็นสภาพสังคมที่แท้จริง และมักปกปิดปัญหาที่เกิดขึ้นจากวัยรุ่น แบบเรียนมักก่อให้เกิดความเข้าใจผิดและมักมีอคติในการพิจารณาวัฒนธรรมอื่น ๆ ผู้แต่งแบบเรียนมักมีแนวโน้มที่จะคาดคะเนความสามารถของเด็กต่ำกว่าที่เป็นจริงในเรื่องการพิจารณาปัญหาสังคม เด็กที่มาจากครอบครัวกรรมมาชีพสนใจในเรื่องหน้าที่และความรับผิดชอบของพลเมืองซึ่งทั้งจากการสอนตามปกติและจากแบบเรียน ตรงข้ามกับพวกที่มาจากครอบครัวที่มั่งคั่ง มักคิดถึงกระบวนการทางการเมืองตามความคิดของตนและขาดความตื่นตัวทางการเมือง ชาวอเมริกันมีเสรีภาพในการตัดสินใจปัญหาในโรงเรียนและในการอภิปรายปัญหาสังคมและการเมืองมากกว่าชาวอังกฤษ เยอรมัน อิตาลี และเม็กซิกัน ความสำเร็จเสริมสร้างความเป็นผู้นำทางการเมือง นักเรียนในโรงเรียนมัธยมเล็ก ๆ ในชนบทมีโอกาสที่จะสร้างคู่แข่งขึ้น เลือกตั้งทางการเมือง ไคน้อยกว่าจากโรงเรียนใหญ่ เด็กจากโรงเรียนที่มีคนิวคาหรือจากโรงเรียนที่อยู่ในดินกันการ ไม่มีโอกาสที่จะเป็นผู้นำทางการเมือง นอกจากนี้มีหลายกรณีที่โรงเรียนต่าง ๆ มีแนวโน้มที่จะเห็นความสำคัญและเน้นในกิจการเมือง

และ เศรษฐกิจไม่เท่ากัน⁸⁷

การ เรียนรู้ เรื่องการ เมือง

เด็กชายสามารถเรียนรู้ เรื่องการ เมืองได้เร็วกว่า เด็กหญิง เด็กหญิงรับรู้ เรื่อง การ เมืองในรูปตัวบุคคลมากกว่า เป็นสถาบัน เด็กหญิงมีความ เคารพเชื่อฟังกฎหมายมากกว่าและ เชื่อว่ารัฐบาลตอบสนองคำ เรียกร้องของประชาชนมากกว่า เด็กชาย แต่ใน เรื่องความจงรักภักดี และการ สนับสนุนรัฐบาล เด็กหญิงและ เด็กชายไม่ต่างกัน เด็กที่มีฐานะสูงจะผูก เกี่ยวับพรรคการเมือง ที่เขาชอบใจมีหลัก เกณฑ์ดีกว่า แต่โดยทั่วไปสถานะทางสังคมไม่ก่อให้เกิดความแตกต่างอย่าง มีนัยสำคัญในเรื่อง เกี่ยวกับการ รับรู้ในสถานะของรัฐบาล เด็กที่มีฐานะต่ำมัก เห็นคล้อยตามผู้นำ ทางการ เมืองและมีความ เคารพนับถือต่อประธานาธิบดีและตำรวจมาก ยอมรับ เรื่องอำนาจและ ให้ความไว้วางใจ อนุมัติสิทธิพลอย่าง มากในเรื่องความ เข้าใจเกี่ยวกับรัฐบาลและการปกครอง และมีประสิทธิภาพทางการ เมืองต่ำกว่า เด็กที่อยู่ในครอบครัวที่มีฐานะสูงกว่า เด็กที่มีสติปัญญา สูงมี ประสิทธิภาพทางการ เมืองและการ แสดงความสนใจต่อการ เมืองมากกว่า และรับรู้ เกี่ยวกับ สถาบันรัฐบาลในรูปนามธรรม ได้มากกว่า เด็กที่มีสติปัญญาต่ำ⁸⁸

เนื้อหาวิชา เกี่ยวกับทัศนคติทางการ เมือง

เด็ก เมื่อมีอายุมากขึ้นจะ เปลี่ยนภาพรัฐบาลจากที่มองเห็นในรูปของบุคคลในคณะรัฐบาล เป็นรูปสถาบัน การออกเสียง เลือกตั้ง หรือสภาของ เกรส ครุส่วนใหญ่สนับสนุน เรื่องรัฐบาลในรูป ของสถาบันมากกว่าบุคคล นักเขียนมัธยมปลายเห็นความสำคัญของนานาชาตินานาชาติมากกว่าท้องถิ่น และสนใจ เรื่องราวของต่างประเทศ สนทนา เรื่องสิทธิของประชาชนและปัญหาระหว่างประเทศ มากกว่า เรื่องเกี่ยวกับปัญหาในท้องถิ่นและในครอบครัว ชาวอเมริกันมีส่วนร่วมในรัฐบาลมากกว่า ชาวอังกฤษ เยอรมัน อิตาลีและ เม็กซิกัน ใน 5 ชาตินี้ ชาวอเมริกันและอังกฤษมีอิทธิพล ต่อรัฐบาลมากกว่าชาติอื่น และชาวอเมริกันเชื่อมั่นในตนเองและมีความตื่นตัวทางการเมือง นอกจากนี้ เด็กหนุ่มในยุโรปตะวันตกมีความรู้สึกรุนแรงต่อการ เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของยุโรป

⁸⁷Ibid., pp. 138-39.

⁸⁸Ibid., p. 139.

ส่วนคนในกลุ่มอายุ 55 ปีและสูงกว่า มีความรู้สึกเช่นนี้น้อยกว่ากลุ่มอายุอื่น⁸⁹

รายงานการวิจัยในประเทศไทย

ปีพุทธศักราช 2506 เมืองชัย ทาเจริญศักดิ์ วิจัยเรื่อง "การสำรวจความรู้และทัศนคติ ค่านิยมและวัฒนธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ในโรงเรียนโครงการกรุงเทพฯ-ธนบุรี ปีการศึกษา 2505" โดยใช้ข้อทดสอบ 80 ข้อ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง ทดสอบนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 436 คน เป็นชาย 223 คน หญิง 213 คน ของโรงเรียนในโครงการ 28 โรงเรียน สุ่มตัวอย่างประชากรแบบมีระบบ พบว่า เด็กมีความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหาวิชาศีลธรรมตามหลักสูตรชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 เกณฑ์ปานกลางหรือร้อยละ 48.00 โดยมีความรู้ระดับปานกลางในหน่วยพุทธประวัติ พระรัตนตรัย วันสำคัญ ศีลธรรมและวัฒนธรรม ระดับปานกลางค่อนข้างสูง ในหน่วยเบญจศีล เบญจธรรม ระดับปานกลางค่อนข้างต่ำในหน่วยมรรยาท และระดับต่ำในหน่วยธรรมะ ความแตกต่างกันในเรื่องอายุและเพศ ไม่ทำให้นักเรียนเรียนวิชาศีลธรรมต่างกัน และโรงเรียนที่มีพระภิกษุช่วยสอนจะทำให้การเรียนของนักเรียนได้ผลดีกว่าโรงเรียนที่ไม่มีพระภิกษุช่วยสอนในหน่วยธรรมะ มรรยาทต่าง ๆ เบญจศีล เบญจธรรม วันสำคัญทางศาสนา และศาสนกิจ ที่ควรปฏิบัติในวันสำคัญ ส่วนในหน่วยอื่นไม่แตกต่างกัน⁹⁰

ปีพุทธศักราช 2507 ชาลี ลัทธิ ได้วิจัยเรื่อง "การศึกษาเรื่องคุณธรรมแห่งความเป็นพลเมืองคิบางประการของเด็กที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4" โดยใช้แบบสอบถามที่สร้างขึ้นเอง ทดสอบนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ปีการศึกษา 2505 ซึ่งกำลังเรียนอยู่ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ปีการศึกษา 2506 จำนวน 291 คน จากโรงเรียนประชาบาลและเทศบาลในจังหวัดพระนคร 6 โรงเรียน ทดสอบความคิดเห็นจากครูที่สอนประจำชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 65 คน จากโรงเรียนประชาบาล

⁸⁹Loc. cit.

⁹⁰เมืองชัย ทาเจริญศักดิ์, "การสำรวจความรู้และทัศนคติ ค่านิยมและวัฒนธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ในโรงเรียนโครงการกรุงเทพฯ-ธนบุรี ปีการศึกษา 2505," ปริทัศน์นิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร, 2506, (อักษราเนา)

และเทศบาล 24 โรง ซึ่งอยู่ในภาคการศึกษา 1 และทดสอบกับยูทรวงคุณวุฒิโดยการสอบถามความคิดเห็นจากผู้มีความรู้ดี มีประสบการณ์กว้างขวาง มีชื่อเสียงในด้านการทำงาน เกี่ยวข้องกับการอบรมเด็กและการสังคม และเป็นผู้กระหนกตีในหน้าที่พลเมืองของไทย จำนวน 50 คน ผู้วิจัยได้จำแนกคุณธรรมเป็น 10 ด้าน คือ คุณธรรมด้านความซื่อสัตย์ คุณธรรมที่มีต่อตนเอง ศอศาสนา ศอชุมชนชน ศอครอบครัว ศอผู้อื่น คุณธรรมเกี่ยวกับการเรียน คุณธรรมด้านมนุษยธรรม คุณธรรมเกี่ยวกับอำนาจและกฎข้อบังคับ และคุณธรรมที่มีต่อประเทศชาติและชนบระเพณี ปรากฏผลว่า เด็กในกลุ่มตัวอย่างมีคุณธรรมแห่งความ เป็นพล เมืองคือสอออกคล้องกับความคิดเห็นของครู และยูทรวงคุณวุฒิที่มุ่งหวังให้เด็กปฏิบัติเป็นส่วนใหญ่ เด็กกับครูมีความเห็นสอออกคล้องกัน 75.56% ของสถานการณ 45 เรื่อง ในแบบทดสอบ และเด็กกับยูทรวงคุณวุฒิมีความเห็นสอออกคล้องกัน 73.33% ของสถานการณทั้งหมด สำหรับครูกับยูทรวงคุณวุฒิมีความเห็นสอออกคล้องกัน เป็นส่วนใหญ่ คือ 93.34% ของสถานการณทั้งหมด ในการจัดตำแหน่งคาคุณธรรมต่าง ๆ ลงบนเส้นตรงมาตราส่วนเดียวกัน ปรากฏว่า คุณธรรมที่เด็กจัดนั้น จัดคุณธรรมที่มีต่อชุมชนชนและมนุษยธรรมไว้ในระดับต่ำกว่าที่ยูทรวงคุณวุฒิและครูจัดไว้ แต่เด็กจัดคุณธรรมในด้านการเรียน คุณธรรมที่มีต่อศาสนา และคุณธรรมที่มีต่อผู้อื่นไว้ในระดับสูงกว่าที่ยูทรวงคุณวุฒิและครูจัดไว้ ส่วนคุณธรรมด้านอื่น ๆ นั้น เด็กและครูจัดความสำคัญไว้ในระดับทัดเทียมกันหรือเหลื่อมล้ำกันเพียงเล็กน้อย สำหรับความคิดเห็นของเด็กชายและเด็กหญิงไม่ต่างกัน⁹¹

ในปีเดียวกันนี้ สายสุณี มานะกุล ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ความเข้าใจและความซาบซึ้งในวัฒนธรรมไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ปีการศึกษา 2507" โดยใช้แบบสอบถาม 35 ข้อ ส่งไปยังประชากรในกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ปีการศึกษา 2507 จำนวน 360 คน ในโรงเรียนจังหวัดพระนครทั้งโรงเรียนรัฐบาลและโรงเรียนราษฎร์ จำนวน 9 โรง ส่งแบบสอบถามไปโรงเรียนละ 40 ชุด รวม 360 ชุด ได้รับคืน

⁹¹ชาติ ลัทธิต, "การศึกษาเรื่องคุณธรรมแห่งความ เป็นพล เมืองคือบางประการ ของเด็กที่จบชั้นประถมปีที่ 4," ปริณฎณานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, แชนงจิตวิทยาพัฒนาการ วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร, 2507, (อัครสำเนา)

336 ชุค คิค เป็นร้อยละ 93.83 ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความสนใจในศิลปการพอร่าของ ไทยพอประมาณ ด้านพุทธศาสนา นักเรียนเห็นว่า การไปวัดเพื่อปฏิบัติศาสนกิจและประเพณีการ บวชพระ เป็นประเพณีที่ดีงาม ควรปฏิบัติต่อไป ด้านการแต่งกาย นักเรียนเห็นว่า ทั้งชายและ หญิงควรแต่งกายแบบไทยให้มากที่สุดเท่าที่โอกาสจะอำนวย ควรปรับปรุงส่งเสริมด้านการชาง อันเป็นงานประณีตศิลป์ รู้จักทำเครื่องใช้เล็ก ๆ น้อยๆ ใช้เอง นักเรียนส่วนใหญ่ชอบทั้งและ เข้าใจ คุณค่าของโบราณสถาน โบราณวัตถุและศิลปวัตถุที่ เสนอแนะให้มีการป้องกัน ซ่อมแซมและรักษา ให้คงอยู่ ควรฟื้นฟูการ-ละ เล่นแบบพื้น เมืองให้แพร่หลาย เกี่ยวกับ เรื่องลวดลายไทยนั้น นักเรียน เห็นคุณค่าในความสวยงาม และ เสนอแนะให้แทรกศิลปไทยในการ ก่อสร้างอาคารสำคัญ ๆ ด้านวรรณกรรม นักเรียน เสนอแนะให้เผยแพร่วรรณคดีทั้งทางวิทยุและโทรทัศน์ เพื่อให้มีผู้รัก มากขึ้น นอกจากนี้ นักเรียนยังให้ความสนใจในเรื่อง เกี่ยวกับจรรยาบรรณ และประเพณีต่าง ๆ ทั้งยัง เสนอแนะให้จัดตั้งศูนย์ฝึกหัดอบรมรียาขึ้น เพื่อสอนหรือแนะนำให้ผู้คนรู้จักมารยาททาง ๆ ตลอดจน เสนอแนะให้มีการฟื้นฟูประเพณีเก่า ๆ ของไทย เช่น พิธีโกนจุก เป็นต้น⁹²

ปีพุทธศักราช 2511 ชาญ อันวงศ์ ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ความเข้าใจเกี่ยวกับประชา- ธิปไตยของนักศึกษาผู้ใหญ่ระดับ 4 ในจังหวัดพระนคร ปีการศึกษา 2511" โดยใช้แบบสอบถาม แบบเลือกตอบและแบบปลายเปิด รวม 35 ข้อ ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง ทดสอบกับประชากรซึ่ง เป็นผู้ใหญ่ 200 คน ในระดับ 4 หรือมัธยมศึกษาปีที่ 3 จากโรงเรียนผู้ใหญ่ 4 โรง ในจังหวัด พระนคร ผลการวิจัยพบว่า ในเรื่องความรู้และความเข้าใจเรื่องประชาธิปไตยจากการ เรียน ในห้องเรียนนั้น นักศึกษาส่วนมากมีความรู้และความเข้าใจในเนื้อหาวิชา แต่มีบางตอนที่ไมเข้าใจ คงกันมาก เช่น เรื่องลักษณะการปกครองประเทศประชาธิปไตย รัฐธรรมนูญกับการปกครอง- ระบอบประชาธิปไตย การวินิจฉัยปัญหาต่าง ๆ ในระบอบประชาธิปไตย และหน้าที่ของยูเทน ราษฎร เป็นต้น ในด้านความรู้และความเข้าใจเรื่องประชาธิปไตยจากกิจกรรมนั้น นักศึกษา-

⁹²สายสุณี มานะกุล, "ความเข้าใจและความซาบซึ้งในวัฒนธรรมไทยของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ปีการศึกษา 2507," วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์บัณฑิต, คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์- มหาวิทยาลัย, 2507, (อัครสำเนา)

ส่วนมากมีความรู้และความเข้าใจพอสมควร เรื่องประชาธิปไตยจากประสบการณ์ชีวิตประจำวัน ส่วนมากมีความเข้าใจและส่วนน้อยที่เข้าใจผิด ส่วนด้านการแสดงความคิดเห็นโดยเสรีนั้น สรุปได้ว่า นักศึกษาส่วนมากมีความเห็นต่อไถ่ความมีความเข้าใจในเรื่องประชาธิปไตยทั้งในด้านการปกครองและการดำเนินชีวิตอย่างประชาธิปไตย -

ปีพุทธศักราช 2509 สุธรรมมา สุจริตตานนท์ ได้วิจัยเรื่อง "ศึกษาการสอนวิชาหน้าที่พลเมืองในชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 ในโรงเรียนสาธิต 4 แห่ง ในจังหวัดพระนคร" โดยใช้แบบสอบถามประเภทเติมคำและเช็คช้อยท์ ส่งไปยังกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 ของโรงเรียนสาธิต 4 แห่ง ในจังหวัดพระนคร รวม 320 ชุด ได้รับคืน 300 ชุด และส่งให้ครูสอนวิชาสังคมศึกษาทั้งหมดที่สอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 ของโรงเรียนเดียวกัน จำนวน 8 ชุด ได้รับคืน 7 ชุด โดยใช้แบบสอบถาม 2 แบบนี้ไม่เหมือนกัน ปรากฏว่า นักเรียนจำนวนมากมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อวิชาหน้าที่พลเมือง เนื่องจาก เนื้อหาวิชาและภาพประกอบในแบบเรียนไม่น่าสนใจ ต้องใช้การท่องจำจึงจะได้คะแนนดี อุปกรณ์การสอนมีน้อย และนักเรียนไม่ชอบร่วมทำกิจกรรม นอกจากนี้ การสอนของครูยังไม่อาจชักจูงให้นักเรียนตั้งใจเรียนได้คือพอ⁹⁴

ส่วนการวิจัยในเรื่องที่เกี่ยวกับความคิดเห็นหรือความเข้าใจของประชาชนทั่วไปในประเทศไทย ยังไม่มีผู้ใดทำการวิจัย

จากผลการวิจัยต่าง ๆ เหล่านี้ แสดงให้เห็นว่า ปัญหาเรื่องความเป็นพลเมืองดีและการสอนเรื่องความเป็นพลเมืองดีนั้น ยังมีปัญหาทั้งในต่างประเทศและประเทศไทย สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ มีส่วนช่วยเสริมสร้างความเป็นพลเมืองดีและต้นตอทางการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง

⁹³หาญ อุ่นวงศ์, "ความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตยของนักศึกษามัธยมศึกษาชั้นปีที่ 4 ในจังหวัดพระนคร ปีการศึกษา 2511," วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์บัณฑิต, คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2511, (อัครสำเนา)

⁹⁴สุธรรมมา สุจริตตานนท์, "การศึกษการสอนวิชาหน้าที่พลเมืองในชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 ในโรงเรียนสาธิต 4 แห่ง ในจังหวัดพระนคร," วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์บัณฑิต, คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2509, (อัครสำเนา)

โรงเรียนมีบทบาทสำคัญมากในเรื่องนี้ แต่ผลจากการวิจัยปรากฏว่า หลักสูตร แบบเรียน และวิธีสอนต่าง ๆ นั้นยังไม่เป็นสิ่งจูงใจให้นักเรียนต้องการเรียนรู้ ทั้งในต่างประเทศและในประเทศไทย อีกทั้งยังมีปัญหาอาชญากรรมซึ่งมีสาเหตุจากทางค่านิยมวิทยาและจากสภาพสิ่งแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคม⁹⁵ ซึ่งถ้าการจัดการศึกษาบรรลุผลสมความมุ่งหมายก็จะช่วยให้นักเรียนเป็นพลเมืองดี สามารถปรับตัวและดำเนินชีวิตใ้ถูกต้องยิ่งขึ้น

แมส เซียแลส กล่าวว่า ในการศึกษาเรื่องความเป็นพลเมืองดีมีปัญหาสำคัญ 5 ประการคือ

1. ความเป็นพลเมืองดีคืออะไร จะกำหนดคุณลักษณะเบื้องต้นอย่างไรบ้าง
2. หน้าที่พลเมืองดีควรมีอะไรบ้าง และพลเมืองควรมีหน้าที่เกี่ยวข้องกับรัฐอย่างไร
3. เด็กเล็กและวัยรุ่นจะยอมรับคุณภาพในการเป็นพลเมืองดีได้อย่างไร
4. เกณฑ์ปกติของความเป็นพลเมืองดีควรมีอะไรบ้าง
5. มีค่านิยมอะไรบ้างเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีและการเมืองในช่วงเวลา 10 ปีที่ผ่านมาซึ่งยังเหมือนเดิมหรือต่างจากเดิม

ปัญหาสำคัญในเรื่องนี้ คือ การที่จะให้คำจำกัดความของความเป็นพลเมืองดีว่า ควรมีขอบเขตเพียงไร ซึ่งมีอุปสรรค 3 ประการ คือ (1) การใช้ภาษาซึ่งมักเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ (2) ยังไม่มีมติเอกฉันท์ว่าคุณภาพและหน้าที่พลเมืองที่บุคคลจะพึงมีนั้นคืออะไรบ้าง (3) การใช้ถ้อยคำกำหนดพฤติกรรมของความเป็นพลเมืองดีนั้นยังคงคลุมเครือ ไม่สามารถอธิบายในรูปของพฤติกรรมใด⁹⁶

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงจำเป็นต้องสร้าง เกณฑ์ความเป็นพลเมืองดีขึ้นเองโดยอาศัยเกณฑ์ต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วนี้ เฉพาะในส่วนที่สอดคล้องกับลักษณะสังคมไทย

⁹⁵ กองวิจัยและวางแผน กรมตำรวจ, สภาพและสาเหตุของอาชญากรรม, ("เอกสารประกอบการสัมมนา เรื่องการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม," สำนักงานสภาวิจัยแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, 2512), หน้า 34-36.

⁹⁶ Massialas, op. cit., p. 124.

เกณฑ์ความเป็นพลเมืองที่ใช้ในการวิจัย

พลเมืองคือ ควรมีคุณสมบัติ มีความรู้ ความเข้าใจและมีความคิดเห็นถูกต้องในเรื่องต่อไปนี้

1. เกี่ยวกับค่านิยมและคำสอนในศาสนา พลเมืองคือควรรู้จักทำงานและพักผ่อนตามสมควร มีความจริงใจต่อกันและกัน ไม่อยากได้สิ่งของหรือเงินทองของผู้อื่น บ้าเพิกเฉยให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น รู้จักประหยัด เก็บออมทรัพย์ มีความเคารพนับถือผู้ใหญ่และนับถือในความสามารถ การนับถือศาสนานั้น ควรนับถือเพราะคำสอนของศาสนานั้น ๆ สอนให้เป็นคนดี เช่นนับถือศาสนาพุทธ เพราะมีคำสอนสอนให้คนละเว้นความชั่ว ทำแต่ความดีและทำให้ใจให้บริสุทธิ์ การทำบุญควรทำเพื่อให้จิตใจของคนที่ขึ้น การบวชพระนั้นมีประโยชน์ในด้านการฝึกอบรมจิตใจและสืบศาสนา และเข้าใจว่าผู้ที่มีความประพฤติดีและจิตใจดี

2. เกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันในชุมชน ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมไทย พลเมืองคือควรรู้จักสร้างความสนิทสนมกับเพื่อนบ้านโดยการรู้จักแบ่งปัน มีความกตัญญูแก่ที่รู้จักอภัยและช่วยเหลือกัน มีสัมมาคารวะและสุภาพอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ รู้จักมรรยาทในการเป็นแขกและการต้อนรับแขก ปฏิบัติได้ถูกต้องเมื่อมีคิณัด และมีสุขนิสัยที่ดีในการรับประทานอาหาร

3. เกี่ยวกับความรับผิดชอบในหน้าที่พลเมือง พลเมืองคือควรทราบว่ากฎหมายต่าง ๆ ให้ความคุ้มครองพลเมืองทุกคน ทุกคนควรรู้จักหน้าที่ตามกฎหมาย เช่น การแจ้งความเกี่ยวกับการเกิด การตาย การย้ายที่อยู่ การจดทะเบียนสมรส การได้รับการศึกษาตามการศึกษาภาคบังคับ การทำบัตรประจำตัวประชาชน การลงทะเบียนผู้ซื้ออาหาร กองเกิน การรับการตรวจคัดเลือกรับราชการทหาร นอกจากนี้ พลเมืองก็ต้องเสียภาษีอากรต่าง ๆ ให้แก่รัฐเพื่อนำไปทะนุบำรุง ป้องกันประเทศและจัดบริการ เพื่อสนองความต้องการของประชาชนส่วนรวม และควรไปใช้สิทธิออกเสียง เลือกตั้งผู้แทนราษฎรโดยเข้าใจการเลือกตั้งระบบพรรค รู้จักเลือกผู้ที่สามารถทำหน้าที่แทนประชาชนในสภาผู้แทนได้ดี เป็นผู้แทนราษฎร

4. เกี่ยวกับความเข้าใจในระบบประชาธิปไตย พลเมืองคือควรรู้จักหน้าที่และมีความรับผิดชอบ รู้จักใช้สิทธิของตนโดยไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ยอมรับฟังความคิดเห็นของฝ่ายข้างมากอย่างมีเหตุผล และยอมรับมติของฝ่ายข้างมากด้วยความเต็มใจ ยอมรับตำแหน่งผู้นำหรือหัวหน้าและรู้จักการแก้ปัญหาที่ดี รู้จักรับผิดชอบร่วมกัน เมื่อประเทศตกอยู่

ในอันตราย มีความรักชาติโดยรับผิดชอบต่อความเจริญและความคงอยู่ของชาติ

5. ความรู้ เกี่ยวกับการปกครองประเทศโดยทั่วไป พลเมืองคือควรทราบกลไกในการปกครองประเทศ กล่าวคือ ทราบว่าประเทศไทยมีการปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยมีหลักสำคัญคือ ประชาชนทุกคนมีฐานะเท่าเทียมกันในการมีส่วนร่วมปกครองประเทศ โดยมีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งผู้แทนราษฎร ในการปกครองประเทศต้องมีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายกำหนดระเบียบแห่งอำนาจสูงสุดและการใช้อำนาจเหล่านั้น รัฐธรรมนูญบัญญัติให้พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขในการปกครอง ทรงใช้อำนาจนิติบัญญัติทางสภาผู้แทนราษฎร ทรงใช้อำนาจบริหารทางคณะรัฐมนตรี และทรงใช้อำนาจตุลาการทางศาล นอกจากนี้พลเมืองคือควรทราบความสำคัญของนายกรัฐมนตรีนับในฐานะ เป็นหัวหน้าคณะรัฐบาล และทราบความสำคัญของวันที่ 5 ธันวาคม ในฐานะ เป็นวันชาติไทย และวันเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

6. ความคิดเห็น เกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดี เฉพาะ เรื่องที่อยู่นอกหลักสูตร และแบบเรียนระดับประถมศึกษาตอนต้น พลเมืองคือควรทำหน้าที่ตามกฎหมาย คือ การแจ้งความเกี่ยวกับการเกิด การตาย การย้ายที่อยู่ การจดทะเบียนสมรส การใ้รับการศึกษาตามการศึกษาภาคบังคับ การทำบัตรประจำตัวประชาชน การลงคะแนนเลือกตั้ง การรับการตรวจคัดเลือกรับราชการทหาร นอกจากนี้ควรเข้าใจการเลือกตั้งระบบพรรค รัฐจักเลือกคนที่ทำหน้าที่แทนประชาชนในสภาผู้แทนคือ เป็นผู้แทนราษฎร และควรทราบว่าประเทศไทยเป็นประชาธิปไตย (ทุกเรื่องมีอยู่ในเกณฑ์ความเป็นพลเมืองดีข้อ 1 ถึง 5)

7. ความคิดเห็น เสรี เกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีโดยทั่วไป พลเมืองคือควรมีความคิดเห็นถูกต้อง มีแนวโน้มในทางที่ดีในเรื่องคดีประจำใจ การปฏิบัติตนของพลเมืองดีในครอบครัว การปฏิบัติตน เพื่อให้ชุมชนมีความสุข เห็นความสำคัญหรือความจำเป็นของขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมไทยต่อการเป็นพลเมืองดี ทราบคุณสมบัติของพลเมืองดี พลเมืองดีไม่ควรเห็นด้วยกับรัฐบาล เปิดโอกาสให้ประชาชนทำอะไรก็ได้โดยไม่ผิดกฎหมาย ควรเห็นความสำคัญของกฎหมายมากกว่าประเพณี รัฐจักช่วยเหลือประเทศชาติในด้านการเศรษฐกิจและการป้องกันประเทศ และเห็นประโยชน์ของการเป็นสมาชิกชุมชน กลุ่ม สมาคม หรือสหกรณ์ต่าง ๆ.